

Raimo Mäkelä
 raimo.makela@kotiportti.fi

Maaliskuu 2013

LUONNEHÄIRIÖISEN NAAMIONA TERVE MIELI - MITEN AUTAN UHRIA?

Narkissos

Turhaan kaikkoavaa valehahmoa houkka sä pyydät!
 Mistään et sitä saa: kuva haihtuu, kun sinä käännyt.
 Lempesi kohde on vain oman heijastuksesi varjo:
 tyhjää itsessään, sinun kanssasi tullut ja ollen,
 kanssasi lähtevä pois, jos itse sä lähteä voisit.

Itseni tunnistan: kuva ei mua voi oma pettää!
 Rakkaus polttaakin oma: liekkejä lietson ja kestan.
 Pyydänpö nyt siis vai olen pyydetty? Jos, mitä' pyydän?
 Sen, mitä oon, haluan: osaton olen paljon vuoksi.
 Voi jos ruumiistaan ulos ilmaan astua voisi.

Publius Ovidius Naso (43 eKr – 17 jKr): *Muodonmuutoksia (Metamorfoseon)*. Suom. **Alpo Rönty** 1997.

Vihaan ja rakastan

Kun viha, rakkaus mieltäni syö,
 kysynyt sinä: Miksi?
 Tiedä en,
 tunnen sen:
 tuskani on loputon.

Roomalainen runoilija **Gaius Valerius Catullus** (87/84-54 eKr, *Laulujen kirja*, lat. *Carmina*), suom. **Teivas Oksala**

1. ALKUTOTEAMUKSIA

- Jokainen yksilö on erilainen, samoin jokainen ihmissuhdetapausta, mikä tekee luokittelun ongelmalliseksi tai ainakin epätarkaksi. Luokittelu voi olla lokeroimista ja johtaa ihmisten tapaustamiseen ja materiaalistamiseen.
- Yhteisiäkin piirteitä on, mikä tekee luokittelun mahdolliseksi ja välttämättömäksi.
- Psykiatrinen diagnostiikka erittelee häiriöitä hyvin pitkälle.
- Näkökulma on erilainen ”luonnehäiriöisen” ”uhrilla” ja hänen hoitajallaan kuin luonnehäiriöisellä (itsellään) ja hänen (mahdollisella) hoitajallaan. Tässä asiaa tarkastellaan ulkopuolisen ja uhrin kannalta.
- Luonnehäiriöisiä liikkuu ”tavallisten” ihmisten keskellä ”tavallisessa” elämässä, ja he aiheuttavat ongelmia ”tavallisille” ihmisille ja erityistä kärsimystä tietyille ihmisille, varsinkin ”uhreilleen”.

- Uhreja ja muita luonnehäiriöisestä kärsiviä on yritettävä auttaa psykiatrisen hoidon ulkopuolella(kin). Luonnehäiriö on käytännön psykiatrisessa toiminnassa suhteellisen harvinainen hoidettava, samoin sellaisen ihmisen uhri - ennen kuin hän lopullisesti sortuu. Kärsimys on usein kätkössä ja käsittämätön laajuudessaan ja tuskallisuudessaan.
- Varsinaisen psykiatrian ulkopuolella ei tarvita kovin pitkälle menevää erottelua vaan selviytymiskeinoja.
- Luonnehäiriöisen tuntomerkit ovat eri asia kuin persoonallisuuden piirteet.
- Luonnehtimisessa on leimaamisen vaara ja väärinkäytön mahdollisuus. Väärinkäyttö ei kuitenkaan kumoa oikeaa käyttöä.
- On varottava jonkun tietyn yksilön nimittämistä luonnehäiriöiseksi, mutta hänen luonnehäiriöisestä käyttäytymisestään voidaan ja tulee puhua.
- Luonnehäiriöisiltä puuttuu sairaudentunto, eivätkä he normaalisti hakeudu hoitoon. Toivo heidän muuttumisestaan herää, jos näin kuitenkin käy. Se ei silti takaa muuttumista eikä edes varsinaista valmiutta siihen. Käyttäytymisen mahdollisesta muuttumisesta voi kuitenkin jo iloita.
- Luonnehäiriöisen hoidossa on lisäksi mm. seuraavia ongelmia:
 - Henkilö kohdataan vain tiettyinä hetkinä ja aikoina, ”poikittaisesti”, hänen kanssaan ei eletä ”pitkittäisesti” eli jatkuvasti eikä pitkää aikaa.
 - Luonnehäiriöinen pyrkii aina manipuloimaan hoitajaansa.
 - Vakiintunutta lääkityskäytäntöä ei ole.
 - Potilaat usein käyttävät lääkkeitä vastoin ohjeita.
- Psykiatrian perusoppikirjat puhuvat vain luonnehäiriöisistä ja heidän mahdollisesta hoitamisestaan, eivät heidän uhreistaan eivätkä varsinkaan näiden hoitamisesta, mikä olisi tärkeämpää, helpompaa ja tuloksellisempaa.

2. ERILAISIA LUOKITTELUJA

International Classification of Diseases = ICD-10 (Maailman terveysjärjestö): tautiluokitus:

Persoonallisuushäiriöt:

- Epäluuloinen persoonallisuus
- Eristäytyvä (skitsoidinen) persoonallisuus
- Epäsosiaalinen persoonallisuus
- Tunne-elämältään epävakaa persoonallisuus
- Huomiohakuinen persoonallisuus
- Vaativa (obsessiivis-kompulsiivinen) persoonallisuus
- Estynyt persoonallisuus
- Riippuvainen persoonallisuus
- Muut määritetyt persoonallisuushäiriöt

Sekamuotoiset ja muut persoonallisuushäiriöt

Pitkäaikaiset persoonallisuuden muutokset, jotka eivät aiheudu aivovauriosta tai aivosairaudesta:

- Tuhoisaa kokemusta seuraava persoonallisuuden muutos
- Vakavaa mielenterveyden häiriötä seuraava pitkäaikainen persoonallisuuden muutos
- Muut määritetyt pitkäaikaiset persoonallisuuden muutokset

Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (American Psychiatric Association) = DSM-IV:

Ryhmä A:

- Epäluuloinen persoonallisuus
- Eristäytyvä persoonallisuus
- Psykoosipiirteinen persoonallisuus

Ryhmä B:

- Epäsosiaalinen persoonallisuus
- Epävakaa persoonallisuus
- Huomiohakuinen persoonallisuus
- Narsistinen persoonallisuus

Ryhmä C:

- Estynyt persoonallisuus
- Riippuvainen persoonallisuus
- Pakko-oireinen persoonallisuus

Ryhmään B kuuluvia ilmiöitä yhdessä voisi luonnehtia nyt hiukan vanhentuneella kattavalla käsitteellä *luonnehäiriö*, jota tässä käsitellään. Piirteet ovat usein päällekkäisiä ja kuin liukuvat toisiinsa jopa yli ryhmärajojen.

Markku Ojanen: Luonnehäiriö pitäisi poistaa tautiluokituksesta.

PERSOONALLISUUSHÄIRIÖ

Markku Eronen & Markus Henriksson & Mauri Marttunen: *Persoonallisuushäiriöt & Käyttäytymishäiriöt* (teoksessa *Psykiatria*, toim. Jouko Lönnqvist & Martti Heikkinen & Markus Henriksson & Mauri Marttunen & Timo Partonen, 2001):

- Persoonallisuushäiriö on 1) syvälle juurtunut, 2) pitkäaikainen, 3) joustamaton, 4) haitallisena ilmenevä, 5) huomattavan poikkeava käyttäytymismalli.
- Samalla henkilöllä voi olla useitakin persoonallisuushäiriöitä.
- Epäluuloinen persoonallisuus
- Eristäytyvä persoonallisuus
- Epäsosiaalinen persoonallisuus
- Tunne-elämältään epävakaa persoonallisuus
- Huomiohakuinen persoonallisuus
- Narsistinen persoonallisuus
- Vaativa persoonallisuus
- Estynyt persoonallisuus
- Riippuvainen persoonallisuus
- Käytös- ja hillitsemishäiriöt (ludo-, pyro-, klepto-, trikotillo-, [porio-]mania)
- Teeskentelyhäiriöt

LUONNEHÄIRIÖ

Yrjö O. Alanen: *Persoonallisuushäiriöt* (teoksessa Kalle Achté & Yrjö O. Alanen & Pekka Tienari: *Psykiatria*, 1.p. 1971, uud. p. mm. 1994):

Luonneneuroosit:

- Pakkoneuroottinen persoonallisuus
- Hysterinen (huomionhakuinen) persoonallisuus

- Estynyt persoonallisuus

Persoonallisuushäiriöt, jotka ovat sukua funktionaalisille psykooseille:

- Paranoidinen (epäluuloinen) persoonallisuus
- Mielialan aaltoiluhäiriö
- Eristäytyvä persoonallisuus
- Psykoosiin taipuva eli rajatilapsykoottinen persoonallisuus

Luonnehäiriöt:

- Riippuvainen ja passiivis-vihamielinen persoonallisuus
- Narsistinen persoonallisuus
- Asosiaalinen persoonallisuushäiriö
- Epävakaa persoonallisuus eli rajatilapersonallisuus

Patologiset impulssitoiminnot ja ”räjähtävät” luonteet

PSYKOPATIA

- Tullut käsitteenä käyttöön 1800-luvun alkupuolella ja on käytössä yhä mm. Skandinaviassa, Saksassa ja englanninkielisessä maailmassa
- Suomessa nykyään lähinnä vain oikeuspsykiatrisessa kielenkäytössä
- - ja kansankielessä
- Liisa Keltikangas-Järvisen suositus käsitteen uudelleen käyttöön ottamiseksi

3. LUONNEHÄIRIÖISEN TUNTOMERKKEJÄ

Mainitsen kirjassani *Naamiona terve mieli* n. 60 tuntomerkkiä, joista hyvin monet sopivat epäsosiaaliseen, tunne-elämältään epävakaiseen, huomiohakuiseen, narsistiseen ja riippuvaiseen persoonallisuuteen sekä käytös- ja hillitsemishäiriöihin. Keskeisiä ovat erityisesti seuraavat:

- Fyysinen, psyykkinen, älyllinen normaalius, normaali realiteetintestaus
- Suuntautuminen ulospäin, sosiaalisuus, toimintatarvo, päämäärähakuisuus
- Erinomainen esiintymis- ja verbaalinen kyky
- Ammattina usein upseeri, poliitikko, opettaja, näyttelijä, laulaja, soittaja, muu esiintyvä taiteilija, televisioesiintyjä, saarnaaja, profeetta, yksityisyrittäjä, liikkeenjohtaja, yhteisönjohtaja, puheenjohtaja, hallitsija
- Mahtava itsetunto ja sen mukainen esiintyminen: oman itsen deifioiminen = jumalallistaminen, jumaloiminen
- Autoritaarisuus
- Huomiohakuisuus
- Oma itse ihmisten jakoperusteena
- Ihailevan "hovin" kokoaminen oman itsen ympärille
- Epäluuloisuus kaikkia kohtaan
- Tyydyttymättömän kiitoksen ja tunnustuksen saamisen tarve
- Kilpailu uhaksi koettujen kanssa
- Kateellisuus ja mustasukkaisuus
- Omaan itseensä kohdistuvan kritiikin torjuminen
- Kaikessa ehdoton oikeassa oleminen

- Korostunut oman itsen esiin tuominen
- Jatkuva riitely joidenkuiden kanssa
- Röyhkeä asettuminen toisten yläpuolelle
- Pelon aiheuttaminen muille
- Toisten reifioiminen = esineistäminen, välineellistäminen
- Katumuksen puute ja häpeämättömyys
- Helppo ikävystyminen
- Sukupuolinen donjuanismi: jatkuva uuden etsintä ja kyllästyminen (fiktiivisen) Don Juanin / Donna Juanan tapaan
- Ristiriitainen suhtautuminen rahaan ja omaisuuteen
- Muiden syyllistäminen
- Anteeksiantamattomuus
- Herkkyyden, hellyyden, pehmeiden, empaattisuuden, rakastavuuden puute
- Hetkellisyys
- Alttius runsaaseen alkoholin käyttämiseen
- Mielellön pelottomuus
- Tavallisemmin mies kuin nainen: 5:1
- Väkivalta: aina henkinen, usein myös fyysinen
- Terapeuttisen ja psykiatrisen avun torjuminen
- Masentumattomuus

4. HÄIRIINTYNEEN PERSOONALLISUUDEN PIIRTEITÄ

- Hänen persoonallisuutensa on rakentumaton: hän on kuin uhmaikäinen lapsi, vaikka hän tietysti on aikuinen.
- Lapsen tavoin hän ei osaa tehdä selkeää eroa oman itsen ja ulkomaailman välillä. Hänellä ei ole lainkaan rajoja, vaan ”ulkomaailma” on vain hänen persoonallisuutensa jatketta.
- Lapsen tavoin hän on täydellisen itsekeskeinen: hän näkee kaiken vain omasta näkökulmastaan.
- Hänessä on lapsen suloisuutta ja viehättävyyttä mutta myös kakaramaisuutta eli kypsymättömyyttä. Koska hän kuitenkin on jo aikuinen, hänen kehityksensä on pysähtynyt eikä jatku toisin kuin lapsen kohdalla.
- Hänen tekemänsä vaikutelma on kaksitahoinen: toisaalta viehättävä, toisaalta torjuva.
- Lapsen tavoin hän on arvaamaton ja hallitsematon.
- Lapsen tavoin hän on ratkaisevasti muista ihmisistä riippuvainen, vaikkakin käänteisellä tavalla. Tässä hän on usein uhriensa kaltainen.
- Lapsen tavoin hänellä on kaksoissidos: hän rakastaa ja vihaa samaa kohdetta samanaikaisesti.
- Lapsen tavoin häneltä puuttuu kosketus omaan itseensä, eikä hän kykene transsendoimaan itseään.
- Lapsen tavoin hänellä ei ole omaa identiteettiä. Hän tuntuu olevan tyhjä ihminen, joka ei tiedosta tyhjyyttään mutta yrittää täyttää sitä muilla ihmisillä.
- Todellisuudessa hän on tarkoittamansa käyttäytymisen vastakohta: ei varma vaan epävarma, ei peloton vaan pelokas, ei voimakas vaan heikko.
- Hänen perustava minän puolustuskeinonsa on projektio: hän siirtää toisiin omat todelliset mutta tiedostamattomat heikkoutensa, varsinkin pelkonsa.
- Toinen perustava puolustuskeino on kieltäminen: hän ei myönnä itselleen eikä muille kokemaansa ahdistusta, pelkojaan, pettymyksiään eikä heikkouttaan/heikkouksiaan.
- Kolmas puolustuskeino on ongelmien purkaminen ulospäin kohdistuvaan käyttäytymiseen (*acting out*, alloplastia): hän pakottaa muut mukautumaan häneen.

- Lohkominen (*split*) on hänen neljäs tyypillinen minän puolustuskeinonsa.
- Hän ei pysty luomaan kestäviä, tasa-arvoisia ihmissuhteita.
- Hänellä on käsittämätön kyky - ”tuntosarvet”, ”kaikuluotain” - ihmisten tunnistamiseen alistamismahdollisuuden näkökulmasta.
- Hän ei varsinaisesti tiedosta vaikka kylläkin ehkä aavistaa, että jotkut kuitenkin saattavat nähdä hänen lävitseen ja siten paljastaa hänet.
- Häiriö pahenee iän myötä ja voi puhjeta selvästi havaittavaksi vasta myöhemmässä keski-iässä, vaikka se on syntynyt varhaisessa lapsuudessa.
- Hän ei (todennäköisesti) muutu.

5. LUONNEHÄIRIÖISEN HELPOIMMAT UHRIT

- Eivät ketkä tahansa
- Jotkut asemansa perusteella, jotkut asennoitumisensa perusteella
- Ulkonaisesti puolustuskyvyttömät:
 - lapset: vanhempi, opettaja tai muu kasvattaja, viettelijä alistajana
 - alaiset: esimies, johtaja, upseeri alistajana
 - taloudellisesti riippuvaiset: puoliso, työnantaja alistajana
- Sellaiset, jotka ovat ymmärtäneet väärin
 - vanhempien ja lasten suhteen: vanhempi alistajana
 - miehen ja vaimon suhteen: puoliso alistajana
- ”Kiltit”, ”pehmot”
- Luottavaiset = luottamaan oppineet ja tottuneet
- Kohteliaat, sivistyneesti käyttäytyvät
- Autoplastiset = itsestään vikaa etsivät, itseään muokkaamaan pyrkivät
- Sisäisesti puolustuskyvyttömät = sellaiset, joilla on tarve
 - turvallisuuteen
 - varmuuteen
 - auktoriteettiin
 - vastuunottajaan
 - syyllistymiseen
 - huomatuksi tulemiseen
 - etujen saamiseen yhteisössä tai taloudellisesti tai maineessa
 - henkiseen riippuvuuteen
- Riippuvaiset persoonallisuudet (jollainen todellisuudessa on myös luonnehäiriöinen alistaja, vaikkakin ilmiasultaan sen vastakohta):
 - laaja-alainen alistuva tukeutuminen toisiin oman elämän päätösten teossa
 - voimakas hylätyksi tulemisen pelko
 - avuttomuuden ja kyvyttömyyden tunne
 - alistuva mukautuminen toisten toiveisiin
 - heikko kyky vastata arkielämän vaatimuksiin
- Estyneet persoonallisuudet (jollaisen piirteitä todellisuudessa on myös luonnehäiriöisessä alistajassa, vaikkakin ilmiasultaan vastakohtaisesti):
 - epävarmuuden ja alemmuuden tunne
 - pelkoa ja jännittämistä
 - korostunut hyväksymisen ja kiintymyksen kaipuu
 - yliherkkyys hylkäämiselle ja arvostelulle
- Alistuminen voi olla

- väliaikaista ja tilapäistä ja siis loppua joskus
- kestää alistajan kuolemaan asti
- olla tietoisesti tai tiedostamattomasti omasta tarpeesta valittua: avioliitossa tai vastaavassa, hengellisessä yhteisössä
- olla pakotettua: työyhteisössä, armeijassa
- aiheutua vain siitä, ettei alistajaa voi paeta.
- Tajuaako alistettu omaa mahdollista osuuttaan?
- Alistetun/Alistujan olisi rohjettava tehdä itselleen itsetutkistelukysymyksiä:
 - Oletko altis imartelulle? Janoatko tunnustusta?
 - Onko sinulla tarve alistua? Miksi haluat jonkun alistavan sinut?
 - Miksi ihannoit vahvaa valtaa ja auktoriteettia?
 - Onko sinulla tarve ihailla itseään rakastavaa ihmistä? Miksi ihastut itseään ihailevaan ihmiseen? Mitä tarvetta se sinussa tyydyttää?
- Uhrilta vaikuttava tai uhriksi esittäytyvä voi olla harhauttavasti
 - paranoidinen = harhaluuloinen
 - itse todellisuudessa luonnehäiriöinen (erityisesti työpaikkakiusaamisesta tai avioliitossa alistamisesta puhuva)

6. UHRIN TERAPIAA

1. Kuunteleminen (ei käytännössä itsestään selvää) → kuulluksi tuleminen
2. Uskominen → uskotuksi tuleminen
3. Ymmärtäminen, ei ”hyvää päivää - kirvesvartta” (näyttää edellyttävän ilmiön kokemuksellista tuntemista) → ymmärretyksi tuleminen
4. Syyllistämisestä kieltäytyminen (syyllistymisalttius hidastaa auttamisessa etenemistä, auttajan oltava erityisen varovainen)
5. Syyllistymisestä vapauttaminen
6. Ihmisarvon palauttaminen (perusasia)
7. Epäterveiden eli korvikekeinojen torjuminen: pakeneminen alkoholiin, tupakkaan, ruokaan, uuteen ihmissuhteeseen = ymmärtävään syliin tai tukevaan olkapäähän, seksiin
8. Pahasta päästäminen → omien selviytymiskeinojen käyttämiseen ohjaaminen
9. Itsetuntemuksen lisääminen, jos / heti kun siihen on mahdollisuuksia → kognitiivinen terapia tarvittaessa
10. Riippuvaisen tai estyneen persoonallisuuden edellyttämä terapia sellaisissa tapauksissa, ongelmana ajautuminen nopeasti riippuvuuteen uudesta ihmisestä, jopa luonnehäiriöisestä
 - parisuhteessa
 - työyhteisössä
 - uskonnollisessa yhteisössä
 - hoitosuhteessa.

7. UHRIN SELVIYTYMISKEINOJA

Luonnehäiriöisen kohtaamisessa seuraavat neljä osittain peräkkäistä, osittain sisäkkäistä ja osittain vaihtoehtoista toimenpideryhmää näyttävät tarpeellisilta:

1. Tunnista.
2. Taistele, jos voit.
 - Lakkaa alistumasta
 - Älä jää pelon valtaan
 - Älä suostu syyllistymään

- Osoita vihastumisesi
- Vastusta
- Älä sääli alistajaasi
- Älä usko hänen muuttumiseensa

3. Pakene, ellet voit taistella.

- Vältä häntä
- Sano hänet irti
- Kerro hänestä hänen esimiehelleen
- Ota hänestä avioero
- Älä ruoki vihaasi häntä kohtaan äläkä yritä kostaa hänelle

4. Kärsi, ellet voi taistella etkä paeta, mutta tiedä (= tunnista), mitä teet kärsiessäsi.

(Tätä suositusta ei auttaja voi antaa, mutta uhri voi valita sen itse.)

- Valitse asenteesi itse
- Älä tukahduta, kiellä, turhenna kärsimistäsi
- Yritä raivata itsellesi omaa elintilaa
- Näe ihmisarvosi

8. ENNALTAEHKÄISEMÄNEN

- Kasvatuksessa kotona, koulussa, seurakunnassa, harrastusyhteisöissä
 - osoittamalla varauksetonta rakkautta
 - antamalla mahdollisimman suurta turvallisuutta
 - asettamalla ehdottomat, sanktoidut rajat
 - olemalla itse terve, selkeäidentiteettinen ihmisen malli
 - opastamalla suureen, suhteellistavaan kriittisyyteen idoleja ja narsistista käyttäytymistä kohtaan
- Torjuva suhtautuminen kulttuurin ja yhteiskunnan tarjoamiin, henkilökohtaisesti etäisiin narsisteihin ja idoleihin
- Nöyryyden pitäminen yhtenä ihmisen perusihanteena

9. LUE LISÄÄ

Raimo Mäkelä: *Naamiona terve mieli: kuinka kohtaan luonnehäiriöisen.* Perussanoma 1997, 10., laajennettu p. 2010.

Raimo Mäkelä: *Sydämen haava: naisnarsistin miesuhri.* Perussanoma 1. ja 2. p. 2010.

Robert D. Hare: *Ilman omaatuntoa.* Suom. 2004.

Marketta Joutsiniemi & Pia Kaulio & Raimo Mäkelä & Jyrki Pekola & Gustav Schulman: *Naimisissa narsistin kanssa.* Minerva kustannus 2006, 4. p. 2010.

Narsismin syntymisen syitä

- Ei geeniperimä, joskin voi olla alttiutta myötäsyttyisenä herkkyytenä ja haavoittuvuutena.
- Varhain, ensimmäisessä uhmaiässä syntynyt kehityshäiriö.
- ”Sosiaalinen” periytyminen mahdollista ja todennäköistä: vanhemman lapsuudessaan ”perimä” kohtelu ja kasvatusta ovat tehneet hänestä narsistin, ja hän jättää sen perinnöksi lapsilleen. Traumatisoituminen ylittää siis sukupolvet.
- Lasta on laiminlyöty siten, ettei hänelle ole osoitettu ehdotonta rakkautta.

- Lasta on laiminlyöty sitenkin, ettei hänelle ole asetettu ehdottomia rajoja.
- Lasta on kohdeltu kaltoin, väkivaltaisesti: hänet on tukahdutettu, estetty olemasta oma itsensä ja lapsi. Samasta kohtelusta voi kehittyä sisäänpäin kääntynyt, autoplastinen neurootikko ja depressiivinen tai ulospäin suuntautunut, häikäilemätön alloplastikko, psykopaatti.
- Kodin kaoottisuus, ristiriitaisuus, arvaamattomuus, turvattomuus.
- Kotona narsistinen, väkivaltainen käyttäytymismalli, johon lapsi samastuu.
- Kodin narsistinen normisto ja ihanteet: narsistisen omahyväisyyden hyväksyminen ja ihannoiminen.
- Yhteiskunnan narsistinen normisto ja ihanteet vahvistavat jo syntynyttä narsistista kehityshäiriötä.
- Narsistista kehitystä voidaan ehkäistä ja korjata murrosikään saakka mutta ei juuri aikuistumisen jälkeen.
- Jokainen ihminen ja ihmissuhde ovat yksilölliset, eikä kehitys ole koskaan ehdottomasti ennakoitavissa. On mahdollisuuksia hyvään, ennakoitua parempaan ja myös huonoon, ennakoitua pahempaan. Ihminen on lainalaisuuksistaan huolimatta myös arvoitus.

Narsismi ei ole tervettä eikä voimavara

- Narsismin käsite pohjautuu Narkissoksen taruun, joka suhtautuu tämän käyttäytymiseen yksinomaan kielteisesti: hän saa itsekeskeisyydestään pahimman rangaistuksen eli tuhoutuu ja jättää jälkeensä pettyneitä.
- Narsismi on harhaluulo omasta itsestä ja siten suojautumiskeino riippuvuuden, pienuuden, huonommuuden, huomion puutteen, yksinäisyyden ja kateuden tunteita vastaan. Narsisti kokee itseriittoisuusharhansa parantavan itsetuntoaan ja pahaa oloaan.
- Narsismi on kuitenkin tuhoisaa narsistille itselleen suorasti ja epäsuorasti, koska se jättää hänet lopulta yksin, ja myös hänen ympäristölleen, joka joutuu kärsimään siitä.
- Aikuisen narsismi ei ole lapsuuteen kuuluvaa suuruusleikkiä.
- Vauvan ja lapsen pyrkiminen omien tarpeiden ensisijaiseen tyydyttämiseen on asiaan kuuluva ja kasvamisen myötä ohi menevä vaihe. Vauva ja lapsi etsivät tyydytyksen äidistä, eivät itsestään.
- Narsismin käsitettä ei siis tule käyttää merkitsemään tervettä itsetuntoa, joka on tietysti erittäin tarpeellista, jopa välttämätöntä. Sen perustana ovat vanhempien lapselle osoittama rakkaus ja heidän tälle asettamansa rajat.
- Nöyryys ihmisen ihanteena ei ole nöyristelyä, heikkoa itsetuntoa, alemmuudentuntoa eikä alistumista vaan tietoista, itse valittua toisen asettamista oman itsen edelle ja yläpuolelle ja luopumista itsekorostuksesta ja –korotuksesta ja myös suostumista tarvittaessa kärsimään.

Narsismia ehkäiseviä tekijöitä

- Lapsen vanhemmiltaan kokema varaukseton hyväksyminen ja rakkaus ja huomio.
- Rakastavat, myönteiset, tasapainoiset, epäitsekkeit, nöyrät aikuiset lapsen samastumiskohteina.
- Lapsen kokemat ja sisäistämät vanhempien asettamat rajat.
- Lapsen suojeleminen liialliselta, tarpeettomalta ja jatkuvalta traumatisoitumiselta.
- Lapsen varustaminen ongelmien, ristiriitojen ja pettymysten väistämättömään kokemiseen.
- Kodin turvallinen, järjestynyt ja vakaa ilmapiiri.

- Lapsen kasvattaminen kriittiseksi kulttuurissa esiintyvää narsismia ja sen hyväksymistä kohtaan.

Luonnehäiriöisen muotokuva kolmen vuosituhannen takaa

Sanat vaihtelevat – todellisuus pysyy

Tässä kuvattua ilmiötä alettiin pari sataa vuotta sitten psykiatriassa ja psykologiassa nimittää *psykopatiaksi*. Nimitys on hiukan erikoinen: sehän tarkoittaa kirjaimellisesti kreikkalaisten juurisanojensa mukaan 'sielun kärsimistä' ja siihen liittyvä henkilönimitys *psykopaatti* 'sielussaan kärsivää'. Kuka oikein kärsii sielussaan, psykopaattiko? Pikemminkin kärsiviä ovat hänen uhrinsa, hänen alistamansa ihmiset. Hän ei näytä kärsivän mistään. Päinvastoin hän tuntuu voivan erittäin hyvin ja menestyvän – toisten, noiden alistamiensa kärsivien, kustannuksella.

Sittemmin *psykopatia* korvattiin *luonnehäiriöllä*. Tosin skandinaavisella, saksalaisella ja englantilaisella kielialueella *psykopaatti* on edelleen yleisessä käytössä tarkoittamassa samaa kuin aikaisemminkin. Meillä *psykopatia* on suuressa määrin jätetty kriminaalipsykologian ja –psykiatrian käsitteeksi.

Tosin yksi niistä ilmeisen harvoista psykologeista, jotka ovat tätä aihepiiriä täällä tutkineet, Helsingin yliopiston professori **Liisa Keltikangas-Järvinen**, on ehdottanut meilläkin *psykopaatin* käsitteen palauttamista yleiseen käyttöön. Olen hänen kanssaan samaa mieltä monestakin syystä.

Siistimmältä kuulostava *luonnehäiriö* on kuitenkin sekin siirtynyt Suomessa jo menneisyyteen ja korvattu *persoonallisuushäiriöllä*. Sen ongelmana on kuitenkin laajuus, jota on supistettava attribuutein. *Psykopaatti/luonnehäiriöinen* oli suhteellisen selväpiirteinen henkilö, ja käsitettä voitiin käyttää yhtenäisesti, vaikka sen piiriin mahtui erilaisia piirteitä. Ne esiintyvät kuitenkin yhdessä. *Persoonallisuushäiriön* käsite sulkee piiriinsä täysin vastakkaisia ilmiöitä ja vaatii siksi aina tarkemman määrittelyn. Niinpä 'psykopaattia' ja 'luonnehäiriöistä' tarkoitetaan *narsistisella ja huomiohakuisella persoonallisuudella*.

Asiaa sotkee vielä, että puhutaan "terveestä ja sairaasta narsismista". Tällainen käsitteiden käyttö hämää. "Sairaana" narsistin uhriksi joutunut luultavasti viimeisenä suostuisi mieltämään narsismia millään tavoin "terveeksi". Terve itsetunto ja itsearvostus, itsekunnioitus ja omien oikeuksiensa tiedostaminen ovat aivan eri asioita kuin narsismi.

Narsismin käsite pohjautuu yli parin vuosituhannen takaisin kreikkalaisiin myytteihin Narkissos-nimisestä nuorukaisesta, joenjumala Kefisoksen ja nymfi Liriopen kuvankauniista pojasta ja hänen ympärillään parveilleista naisista, erityisesti Ekhosta ('Kaiku'), metsien ja lähteiden nymfistä. Nuo myytit mieltävät Narkissoksen persoonallisuuden ja käyttäytymisen yksinomaan sairaiksi ja tuhoisiksi: hän hukkuu itseihailuunsa ja itsepalvontaansa kostoksi niistä Nemesiksen, koston jumalattaren, järjestämänä.

Myöhempi, 1600-luvun alun Espanjasta jäljitettävä myyttinen narsistinen, luonnehäiriöinen hahmo on myös Don Juan. Hänen röyhkeytensä palkka on samanlainen kuin Narkissoksen: helvetti avautuu hänen jalkojensa alla, kun hän herjaa vaimonsa isän hautapatsasta surmattuaan tämän, ja nielaisee hänet rangaistukseksi hänen kaikista pahoista teoistaan.

Don Juanin rinnalle on syytä ajatella Donna Juana, sillä luonnehäiriöisiä ei ole vain miehissä vaan myös naisissa.

Psykopaatin/luonnehäiriöisen/narsistin myyttisiä muotokuvia on siis löydettävissä jo kaukaa menneisyydestä. Käsitteet voivat vaihdella, ja ajan mittaan muotokuva syvenee ja terävöityy ja saa uusia sävyjä. Kuvattu hahmo on kuitenkin sama.

Toinen, myyteille rinnakkainen, mutta niistä poikkeava ikivanha tapa luonnehäiriöisen kuvaamisessa ovat sananlaskut. Niitä on kaikkien kansojen suullisessa ja sittemmin myös kirjallisessa perinteessä. Yksi vanhimpia on egyptiläisen **Amenemopen Viisauden kirja** ajalta 1300-1100 eKr. Hän oli sadonvalvoja ja veronkantaja. Hänen teoksensa on vaikuttanut myös *Vanhan testamentin* ns. viisauksikirjallisuuteen kuuluvaan *Sananlaskujen kirjaan*, joka koottiin useiden vuosisatojen aikana kaksi ja puoli, kolme vuosituhatta sitten.

Vajaat 9 % *Sananlaskujen kirjan* tekstistä lainaa tai heijastaa Amenemopen *Viisauden kirjaa*. Siinä osiossa esiintyy kerran myös sana, joka kuvaa luonnehäiriöistä. Muualla *Sananlaskuissa* sillä on 15 esiintymää lisää. Kun niitä vertaa siihen, miten nykyään kuvataan luonnehäiriöistä, vastaavuus hämmästyttää ja hätkähdyttää. ”Ei ole mitään uutta auringon alla.” Tämä *Vanhan testamentin* toisen viisauksikirjan, *Saarnaajan*, perustoteamus pitää paikkansa tässäkin.

Ihanneihminen *Sananlaskuissa* ja *Saarnaajassa* on viisas. Viisautta ilmentämässä on monta eri heprean sanaa, joilla kaikilla on oma erityismerkityksensä: *viisaus, ymmärrys, eron tekeminen asioiden välillä, harkintakyky, järkevyyt, tietäminen, tunteminen*. Ne kuuluvat yhteen ja muodostavat kokonaisuuden. Spektrin tavoin viisaus heijastuu lukemattomin sätein. Viisauteen yhdistyy vanhurskaus eli oikeamielisyys ja oikeudenmukaisuus, kaikesta väärästä pidättäminen.

Monitahoisen viisaan vastakohdaksi erityisesti *Sananlaskut* esittää hullun, jolla myös on monia ulottuvuuksia ja jota siis on vastaamassa monta erimerkityksistä sanaa. Yksi niistä on juuri tämä edellä mainittu 16 kertaa esiintyvä sana (hepreaksi *leez/laazon*). Ennen se käännettiin yhtenäisesti ilmeisesti kaikissa kielissä vain *pilkkaajaksi*. Mielenkiintoista mutta johdonmukaista on, että Don Juanista käytetään espanjassa sanaa *burlador* ’pilkkaaja’.

Nykyisessä raamatunsuomennoksessa (1992) tuolle heprean sanalle on eri yhteyksiin etsitty perustellusti eri vastineita kuvaamaan monipuolisemmin kyseistä henkilöä: *itserakas, omahyväinen, kerskuja, rehentelijä, ylimielinen, röyhkeä, säälimätön, herjaaja, kiihottaja, holtiton*. (Jäljempänä nämä vastineet lihavoidaan. Numerot viittaavat *Sananlaskujen kirjan* jakeisiin.)

Myös Suomen kansan sananlaskuissa on lausahduksia luonnehäiriöisistä, psykopaattisista, narsistisista persoonallisuuksista. Niiden alkuperää voi olla vaikea jäljittää. Ne saattavat olla kansanviisauteen perustuvia itsenäisiä toteamuksia mutta myös heijastumia *Vanhan testamentin Sananlaskujen kirjasta*.

Psykopaatin perusongelma toisten kannalta on, ettei häntä oikeastaan voi lainkaan tunnistaa, koska hän monista näyttää tervemieliseltä ja uskoo itsensä ja esittäytyy sellaiseksi. Se on kuitenkin vain vaikean sielullisen vääristymän naamio. Useimmat ulkopuoliset eivät tätä tajua vaan saattavat olla hyvinkin ihastuneita häneen eivätkä missään tapauksessa usko hänestä mitään kielteistä. Kuitenkin hänen uhrinsa ja jotkut muutkin, joille hän on todellisuuden mukaisena paljastunut, tietävät ja tuntevat verisen vakavasti, että kauniin ulkokuoren alla asuu rajaton itsekäs pahuus.

Vanhan testamentin Sananlaskujen kirjan lausumia luonnehäiriöisestä/narsistista/psykopaatista

Heprean sana **leez/laazon** käännetään tässä useilla suomalaisilla vastineilla.

1:22: Kuinka kauan te tyhmät hellitte tyhmyyttänne, pitkäänkö, **kerskujat**, kerskutte, hullut vihaatte tietoa?
 3:34: **Säälimätöntä** ei Herra sääli, mutta nöyrille hän antaa armonsa.
 9:7-8: Jos **omahyväistä** ojennat, hän pilkkaa sinua, jos jumalatonta nuhtelet, saat solvauksen.
Omahyväistä älä nuhtelee, hän vihastuu sinuun, nuhtelee viisasta, niin hän rakastaa sinua.
 9:12: Jos elät viisaasti, hyödyt viisaudestasi itse, **holtittomasta** elämästä kärsit itse.
 13:1: Viisas ottaa varteen isänsä moitteet, **omahyväinen** ei nuhteista piittaa.
 14:6: **Ylimielinen** tavoittelee turhaan viisautta, ymmärtävälle tieto aukeaa.
 15:12: **Itserakas** ei moitetta siedä, **omahyväinen** ei mene viisaiden luo.
 19:25: Lyö **rehentelijää**, se on tyhmille opiksi, ojenna viisasta, ja hänen viisautensa kasvaa.
 19:29: **Röyhkeää** odottaa rangaistus, tyhmyrin selkää raippa.
 20:1: Viinissä on **rehentely**, oluessa rettelö, päihtyneenä hoippuva on älyä vailla.
 21:11: Rankaise **rehentelijää**, se on kokemattomille opiksi, opeta viisasta, ja hänen tietonsa kasvaa.
 21:24: **Rehentelijä** saa herjaajan nimen, hänen röyhkeydellään ei ole mittaa eikä määrää.
 22:10: Aja **riitapukari** pois, niin sopu palaa, tulee loppu torasta ja parjauksista.
 24:9: Mielettömän ajatukset täyttää synti, **herjaajaa** jokainen kammoksuu.
 29:8: **Kiihottaajat** villitsevät kaupungin, mutta viisaat tyynnyttävät vihan.

Lisänäkökohta eri sanaa käyttäen:

19:13: Nalkuttava vaimo kuin vuotava katto.
 27:15: Kuin katonraosta sateella tippuva vesi, sellainen on nalkuttava vaimo.

Vanhan testamentin ns. apokryfikirjoihin kuuluva Sirakin kirja 25:13-26; 26:6-27 (lainataan jäljempänä)

Psykopaatti on täynnä itseään

- ”**Itserakas** ei moitetta siedä, **omahyväinen** ei mene viisaiden luo” (Sananlaskut 15:12).
- ”Jos **omahyväistä** ojennat, hän pilkkaa sinua, jos jumalatonta nuhtelet, saat solvauksen. **Omahyväistä** älä nuhtelee, hän vihastuu sinuun, nuhtelee viisasta, niin hän rakastaa sinua.” (9:7-8.)
- ”Viisas ottaa varteen isänsä moitteet, **omahyväinen** ei nuhteista piittaa” (13:1).
- ”Kuinka kauan te tyhmät hellitte tyhmyyttänne, pitkäänkö, **kerskujat**, kerskutte, hullut vihaatte tietoa?” (1:22.)
- ”Lyö **rehentelijää**, se on tyhmille opiksi, ojenna viisasta, ja hänen viisautensa kasvaa” (19:25).

Psykopaatin mielen keskuksessa on siis hän itse. Hän ajattelee muista vain sitä, miten hän voisi heistä hyötyä. Hän pitää itseään hyvänä ja moitteettomana. Hänellä ei ole mitään varsinaista muutettavaa itsessään eikä anteeksipyydettävää muilta. Hän voi joskus esittää anteeksipyyntöä, mutta se on vain laskelmointia eikä lähde sydäimestä. Jos joku uskaltaa arvostella häntä, se on loukkaus, jota hän ei koskaan anna anteeksi. Hänestä tulee tällaisen ”loukkaajan” verivihollinen, joka pyrkii eri tavoin vahingoittamaan tätä. Sen sijaan, että itse pyytäisi anteeksi, hän odottaa, että

muut pyytävät anteeksi - sellaista pahaa, mitä he eivät ole hänelle tehneet, ja sellaista pahaa, mitä hän on tehnyt heille!

Tavalla tai toisella psykopaatti tuo itseään esiin: hyviä ominaisuuksiaan, saavutuksiaan, menestymistään ammatissa, rahan ja tavarain kokoamisessa, eroottisissa valloituksissa - ja myös hengellisessä toiminnassa. *Sananlaskujen kirja* kehottaa ja kieltää: ”Kiittäköön sinua toinen, ei oma suusi, vieras, ei oma kielesi” (27:2).

Tosiasiassa luonnehäiriöinen pitää itseään yhtä hyvänä kuin Jumala on - ellei jopa parempana: niin kuin ihminen ei saa arvostella Jumalaa, niin ei häntäkään kukaan saa arvostella. Hänellä ei ole rajoja. Hän kokee itsensä kaikkivaltiaaksi. Sellaisena muiden on häntä palvottava.

Tarun Narkissos oli rakastunut itseensä, ei kehenkään toiseen, ei kehenkään naiseenkaan. Hän oli ihastunut omaan kuvaansa ja katsellessaan sitä lähteen kalvosta kumartui sitä kohtaamaan - ja hukkui lähteeseen. Näin vanha taru varoittaa: itseään ihaileva tuhoaa lopulta itsensä tavalla tai toisella – tuhottuaan sitä ennen ehkä lukemattomia muita.

Psykopaatti (saattaa) käyttää runsaasti alkoholia

- ”Viinissä on **rehentely**, oluessa rettelö, päihtyneenä hoippuva on älyä vailla” (Sananlaskut 20:1).
- ”Jos elät viisaasti, hyödyt viisaudestasi itse, **holtittomasta** elämästä kärsit itse” (9:12).

Psykopaatti juo itsensä suhteellisen usein humalaan. Sehän vahvistaa hänen kuvitelmaansa kaikkivaltiuudesta - tunnetustihan humalainen ”ei ole köyhä eikä kipeä”.

Humaltuminen osoittaa myös psykopaatin heikkoutta, jota hän ei tiedosta eikä halua tiedostaa: hän ei sittenkään pärjää omillaan, vaan hänen on haettava sekä huojennusta tiedostamattomaan tuskaansa että vahvistusta voimattomuuteensa, jonka hän kaikesta huolimatta aavistaa. Hänen alkoholinkäyttöäänkään ei kukaan saa määräillä.

Kaikkiaan humaltuminen liittyy siihen yleiseen seikkaan, että psykopaatin todellisuudentaju on virheellinen. Itse asiassa hän katselee itseään, muita ihmisiä ja kaikkea raittiinakin ollessaan kuin humaltunut, vääristyneenä.

Psykopaatti ei rakasta muita

- ”**Röyhkeää** odottaa rangaistus, tyhmyrin selkää raippa” (19:29).
- ”**Säälimätöntä** ei Herra sääli, mutta nöyrille hän antaa armonsa” (3: 34).
- ”Jos **omahyväistä** ojennat, hän pilkkaa sinua, jos jumalatonta nuhtelet, saat solvauksen. **Omahyväistä** älä nuhtelee, hän vihastuu sinuun, nuhtelee viisasta, niin hän rakastaa sinua.” (9:7-8.)
- ”Viisas ottaa varteen isänsä moitteet, **omahyväinen** ei nuhteista piittaa” (13:1).
- ”Jos elät viisaasti, hyödyt viisaudestasi itse, **holtittomasta** elämästä kärsit itse” (9:12).
- ”**Ylimielinen** tavoittelee turhaan viisautta, ymmärtävälle tieto aukeaa” (14:6).
- ”**Itserakas** ei moitetta siedä, omahyväinen ei mene viisaiden luo” (15:12).
- ”Lyö **rehentelijää**, se on tyhmille opiksi, ojenna viisasta, ja hänen viisautensa kasvaa” (19:25).

Psykopaatti on häikäilemätön: hän saattaa sanoa ja tehdä muille aivan mitä tahansa. Hän voi loukata mitä törkeimmällä tavalla ja jatkuvasti. Hän on väkivaltainen, usein ruumiillisestikin mutta aina vähintään henkisesti. Perimmältään hän tähtää aina toisten ihmisarvon riistämiseen. Jumala sopii hyvin hänen väkivaltaisuutensa välineeksi ja perusteluksi. Hän ei suo toisille varsinaisesti mitään vapautta, vaan kaikkien on palveltava ja palvottava häntä. Toiset ovat hänelle vain väline.

Psykopaatti ei siis koskaan anna anteeksi. Hän ei armahda ketään vaan päinvastoin kaivelee toisten elämästä esiin kaikki mahdolliset synnit ja pikku rikkeetkin. Ellei niitä ole, hän keksii niitä. Hän valehtelee sumeilematta ja kirkkain otsin, ”patologisesti”, vaikka hän esiintyisi kristittynäkin. Hän on karkäs vetämään ihmisiä oikeuteen ja uhkaamaan heitä poliisilla ja tuomarilla. Hän pyrkii kaikin keinoin pelottelemaan muita, mikäli suinkin vain onnistuu. Niitä, joita hän ei pysty pelottelemaan, koska he ovat häntä voimakkaampia tai asemaltaan hänen yläpuolellaan, hän mielistelee olemalla samaa mieltä heidän kanssaan. Psykopaatti jakaa omassa mielessään ihmiset kahtia: toiset hän alistaa, toisia hän imartelee. Näille jälkimmäisillekään hän ei kuitenkaan tahdo hyvää. Hän odottaa kiitosta ja tunnustusta kaikilta, niin alistamiltaan kuin imartelemiltaan. Niitä, jotka eivät häntä ylistä, hän vastustaa ja vihaa – jopa kuoltuaankin.

Silti psykopaatti menestyy

- ”**Kiihottajat** villitsevät kaupungin, mutta viisaat tyynnyttävät vihan” (29:8).

Psykopaatti ei suinkaan aina eikä useinkaan ole kauhea väkivaltarikollinen, jonka ihmiset tunnistaisivat jo pitkän matkan päästä. Päinvastoin hän on yleensä sulavakielinen ja miellyttävä ja kykenee ulkoisella olemuksellaan ja sanoillaan ja lupauksillaan hurmaamaan ihmisiä. Hänellä on älyä, selkeät näkemykset ja näyt ja luja tahto. Hän vaikuttaa mitä luotettavimmalta itsevarmuudessaan.

Aina on niitä, jotka ihastuvat psykopaattiin ja ylläpitävät häntä. Ilman näitä ihmisiä - ”hovia”, jonka hän on koonnut ympärilleen - hänellä ei olisi mitään menestystä. Hänen vaikuttimenaan ei kuitenkaan ole toisten hyvä vaan oma paras, vaikka hän pystyy naamioimaan itsekkyytensä lähimmäisenrakkaudeksi, silloin kun siitä on hänelle hyötyä.

Erilaisten hyväntekeväisyyskampanjoiden suosittajissa ja toimeenpanijoissa on mitä kylmimpiä ja itsekkäimpiä ihmisiä, joilla hyvän puolesta kampanjoiminen on vain rajattoman itsekkyyden verho. Onhan suurenmoista saada kiitosta ja kunniaa siitä, että tekee toisille hyvää, vaikka sen todellisena vaikuttimena olisi vain oman kunnian tavoittelu.

Vain jotkut tunnistavat psykopaatin

- ”Mielettömän ajatukset täyttää synti, **herjaajaa** jokainen kammoksuu” (24:9).

Kaikki eivät siis kauhistu psykopaattia - ennen kuin heidän ehkä on pakko tulla tajuamaan tämän kammottava olemus. Monet psykopaattien hovin jäsenet eivät saa silmiään koskaan auki, koska hän koko ajan palkitsee heitä siitä, mitä he ovat hänelle antaneet. Hän on jopa saattanut taistella heille tiettyjä etuuksia ja sillä tavoin ostaa heidät itselleen. Siksi he eivät usko hänen uhriensa kertomusta suunnattomasta kärsimyksestä, johon hän on heidät ajanut. Jos he uskoisivat, he saisivat sen tietää. Jos psykopaatin todellinen luonto näkyisi kaikille ja kaikki suostuisivat uskomaan sen, jokainen todella kammoksuisi häntä.

Psykopaatti ei muutu

- ”**Itserakas** ei moitetta siedä, **omahyväinen** ei mene viisaiden luo” (15:12).
- ”Jos **omahyväistä** ojennat, hän pilkkaa sinua, jos jumalatonta nuhtelet, saat solvauksen. **Omahyväistä** älä nuhtelee, hän vihastuu sinuun, nuhtelee viisasta, niin hän rakastaa sinua.” (9:7-8.)
- ”Viisas ottaa varteen isänsä moitteet, **omahyväinen** ei nuhteista piittaa” (13:1).

Suurimpia virheitä on uskoa psykopaatin muuttumiseen. Psykopaatti voi muuttaa käyttäytymistään kohdatessaan kerrankin ehdottoman rajan, mutta sekään ei ole varmaa. Hänen sisäiset yllykkeensä, jotka ajavat häntä vastustamattomasti toimimaan, voivat kuitenkin estää häntä siitäkin, koska hän kokee ehdottoman oikeaksi ja välttämättömäksi kaiken, mitä hän tekee. Useimmissa tapauksissa edes kovat elämän kolhut, jotka hän on itse aiheuttanut itselleen, eivät kuitenkaan vaikuta häneen mitenkään. Ainakaan hän itse luonteena ja persoonallisuutena ei muutu. Toisaalta on psykopaatista kärsimään joutuneena itsepetosta uskoa ja odottaa sellaista, toisaalta on julmaa ja väärin esittää sellaista psykopaatin uhrille ja sitoa hänet siten turhaan toivoon.

Jotta psykopaatti muuttuisi, hänen omantuntonsa täytyisi rakentua täysin uudelleen. Sitä hän ei kuitenkaan halua. Hänen täytyisi tulla uudelleen uhmaikäiseksi lapseksi, sillä siinä iässä omatunto alkaa muotoutua lapsen kohdatessa vanhempien asettamat oikean ja väärän rajat, ja jo siinä iässä luonnehäiriö syntyy. ”Ohjaa lapsi heti oikealle tielle, niin hän vanhanakaan ei siltä poikkea” (Sananl 22:6).

Täytyisi myös olla joku, joka olisi tällaiselle tosiasiallisesti lapseksi jääneelle luonnehäiriöiselle vanhempi, ehdoton auktoriteetti asettamassa rajat, joita hänellä ei varsinaisessa lapsuudessa ollut, ja antamassa hänelle rajojen takana olevaa rakkautta, jota hän ei ole kokenut. Pehmeä rakkaus ei koskaan auta psykopaattia, vaan hän päinvastoin vain käyttää sitä hyväkseen. Tällaisen ”vanhemman” löytyminen, tällainen uhmaikään palaaminen ja tällaisen suhteen muodostuminen näiden kahden välille eivät kuitenkaan ole käytännössä mahdollisia joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta.

Taistele tai pakene - tai ole vaiti ja kärsi!

- ”Jos **omahyväistä** ojennat, hän pilkkaa sinua, jos jumalatonta nuhtelet, saat solvauksen. **Omahyväistä** älä nuhtelee, hän vihastuu sinuun, nuhtelee viisasta, niin hän rakastaa sinua.” (9:7-8.)
- ”Aja **riitapukari** pois, niin sopu palaa, tulee loppu torasta ja parjauksista” (22:10).
- ”Lyö **rehentelijää**, se on tyhmille opiksi, ojenna viisasta, ja hänen viisautensa kasvaa” (19:25).
- ”Rankaise **rehentelijää**, se on kokemattomille opiksi, opeta viisasta, ja hänen tietonsa kasvaa” (21:11).
- ”**Rehentelijä** saa herjaajan nimen, hänen röyhkeydellään ei ole mittaa eikä määrää” (21:24).
- ”Mielettömän ajatukset täyttää synti, **herjaajaa** jokainen kammoksuu” (24:9).
- ”**Kiihottajat** villitsevät kaupungin, mutta viisaat tyyntävät vihan” (29:8).

Psykopaattien käsissä kärsineitä on lukemattomia: aviopuolisoita (niin vaimoja kuin miehiä), lapsia, johtajan alaisia, työtovereita, seurakuntalaisia, kansalaisia. Usein he ovat, ehkä eri syistä, omaksuneet nöyrän alistujan osan vastustamatta. Toisaalta se rauhoittaa psykopaattia, koska hän alistaa uhrejaan juuri silmittömän pelkonsa tähden. Nähdessään toisten pelkäävän häntä hän huoahtaa helpotuksesta: hänen ei itse tarvitse pelätä, vaan hän voi kokea turvallisuutta, jota uhrit

pelollaan hänelle tuottavat. Toisaalta mitä enemmän joku suostuu äänettömänä alistumaan, sitä ankarammin hänen alistajansa häntä kohtelee, niin ettei hänellä lopulta ole elintilaa enää ollenkaan.

Alistuminen ei siis ole oikein eikä viisasta, vaan alistajaa on vastustettava, kuten edeltä näkyy: ”Aja pois, lyö, rankaise!” Alistaja tarvitsee sitä, mitä hän eniten vihaa ja vastustaa: rajojen asettamista ja vastustamista. Ellei häntä vastusteta, hän käy yhä häikäilemättömämmäksi.

Taistelemisen eli rajojen asettaminen voi kyllä joskus olla vaarallista, suorastaan hengenvaarallista. Siksi toinen menettelytapa on pakeneminen, etsiytyminen eroon. Oman ja lasten hengen ja mielenterveyden säilyttämiseksi pakeneminen on usein ainoa mahdollisuus.

Joskus ei kuitenkaan voi sen paremmin suoraan taistella kuin paetakaan. Alistetun taloudellinen asema voi olla niin heikko tai lapset voivat olla niin pieniä, ettei voi tehdä kumpaakaan. Silloin on ehkä jätävä vaikeaan tilanteeseen - toistaiseksi.

Yleisesti ottaen ei kuitenkaan saa kehottaa psykopaattien uhreja kärsimään. Se olisi vain heidän kokemansa julmuuden ja kärsimyksen vahvistamista.

Aivan ensimmäiseksi psykopaatin alistaman pitäisi päästä tajuamaan, että hän todellakin on toisen ihmisen pahuuden ”uhri” eikä suinkaan syyllinen siihen, mistä tämä häntä syyttää. Tämän tiedostaminen on monien kokemuksen mukaan huojentanut ja vapauttanut heitä suuresti ja auttanut heitä saamaan takaisin ihmisarvonsa, jonka menettäminen psykopaatin kynsissä on ehkä kaikkein kauheinta. Tämän tiedostamisen jälkeen voi saada sellaista sielun rauhaa, jossa sitten voi miettiä varsinaisia toimenpiteitä. Tärkeää olisi löytää lähimmäinen, joka kuuntelee ja ymmärtää eikä ryhdy tuomitsemaan usein jo äärimmilleen rääkättyä.

Kaikkien, niidenkin, jotka eivät ole joutuneet psykopaattien kynsiin henkilökohtaisesti, on määrätietoisesti kieltäydyttävä ihailemasta ja palvomasta itseään ihailevia ihmisiä: esiintyviä ”tähtiä” elokuvassa, teatterissa, musiikissa, urheilussa, television juontajia ja showmestareita, kansanjohtajia, saarnaajia, hengellisiä laulajia.

Tanskalainen kirjailija **Martha Christensen** sanoo romaanissaan *Borgermesteren sover* (Pormestari nukkuu): ”Olen paljon pohtinut, eivätkö todellisuudessa sellaiset rauhaa rakastavat ja hiukan ahdistuneet ihmiset kuin sinä ja minä teekin näitä valtaihmisiä siksi, mitä he ovat. Eiköhän juuri meidän rauhanomaisuutemme ole valamassa sitä sementtisokkeliä, jolla he seisovat, ja eiköhän meidän ole jopa pakko ottaa oma osavastuamme siitä, miten he käyttäytyvät ja mitä he tekevät?”

Kieltäytykäämme siksi kaikesta ihmisten palvomisesta, olkootpa nämä kuinka ihanan tuntuisia tai loistavia tahansa ja maistukoonpa sellainen palvova ihailu ihailijasta kuinka makealta tahansa!

Psykopaattikin saa rangaistuksensa

- ”Röyhkeää odottaa rangaistus, tyhmyrin selkää raippa” (19:29).

Usein psykopaatit näyttävät saavan toimia täysin esteettömästi: kukaan tai mikään ei pysty pidättämään heitä, ja heidän jättämänsä tuhojälki on sanoin kuvaamatonta. Sekin kuitenkin loppuu, joskus yllättävän nopeastikin, sillä tällainen voimakkaalta näyttävä ihminen ei ole vahva vaan heikko. Juuri heikkous, jota hän ei uskalla itsessään kohdata, ajaakin häntä tällaiseen silmittömään käyttäytymiseen. Kun heikkous paljastetaan riittävän selvästi, hänen panssarinsa voi murtua. Aikanaan hän saa rangaistuksensa.

Elämältä itseltään:

- ”Jos elät viisaasti, hyödyt viisaudestasi itse, **holtittomasta** elämästä kärsit itse” (9:12).

Elämällä on lakinsa, jotka perimmältään Jumala on asettanut. Niiden mukaan elävä saa siunauksen, ne rikkova kirouksen.

Toisilta ihmisiltä yleensä:

- ”Mielettömän ajatukset täyttää synti, **herjaajaa** jokainen kammoksuu” (24:9).

Vaikka psykopaatilla on kannattajansa, ”hovinsa”, jota hän liehittelee, on myös niitä, jotka ovat niin viisaita, että näkevät hänen lävitseen ja paljastavat hänet. Heitä hän ei voi (enää) pettää. Hänen epäinhimillisyytensä kauhistuttaa heitä, eivätkä he voi luottaa häneen mitenkään. Toisten luottamuksen lopullinen menettäminen on ehkä kauhein rangaistus, minkä ihminen voi toisilta saada.

Häntä vastustamaan rohkaistuneilta:

- ”Aja **riitapukari** pois, niin sopu palaa, tulee loppu torasta ja parjauksista” (22:10).

Useimmiten joku uskaltaa, ehkä pitkän ajan kuluttua, nousta vastustamaan psykopaattia. Hänen kaikkivaltiuudentunteensa saa kolauksen, ja hän voi menettää asemansa ja valtansa. Viimeinen sana ei ole koskaan hänen.

Jumalalta:

- ”Mielettömän ajatukset täyttää synti, **herjaajaa** jokainen kammoksuu” (24:9).
”Säälimätöntä ei Herra sääli, mutta nöyrille hän antaa armonsa” (3: 34).

Psykopaatti alistaa julmasti kaikki, jotka vain voi. Sydämessään ja usein sanoissaankin hän pilkkaa ja herjaa Jumalaa, jonka hän myös haluaisi alistaa valtaansa, jos vain voisi. Jumalahan on hänen pahin rajoittajansa. Siksi hän ei siedä Jumalaa.

Niin kuin ihminen on kohdellut toisia ihmisiä, niin kohtelee Jumalakin lopulta häntä, ellei hän Jumalan pitkämielisyydessään antamana armon aikana nöyryy sydäimestään tekemään tiliä Jumalan kanssa ja pyytämään todella anteeksi häneltä ja loukkaamiltaan ihmisiltä.

Psykopaatin säälimättömyys on kielteisyydessään jokaiselle sitä kokevalle ja katselevalle ja kauhistuvalle kutsu oman sydämen nöyrytymiseen Jumalan edessä. ”Missä on ylpeys, sinne tulee häpeä, nöyrien kumppani on viisaus” (Sananl 11:2).

”Kelvoton vaimo”

Sirak 25:13-26; 26:6-27 kreikkalaisen tekstin mukaan, suluissa heprealaisen tekstin poikkeamat (noin 180-luvulta eKr)

13 Mikä haava tahansa, kunhan ei sydämen haava,
 mikä pahuus tahansa, kunhan ei naisen pahuus!
 15 Ei ole pahempaa myrkkyä kuin käärmeen myrkky
 eikä pahempaa vihaa kuin naisen viha.
 16 Ennemmin asuisin leijonan tai lohikäärmeen kanssa
 kuin pahansisuisen naisen kanssa.
 17 Pahuus muuttaa naisen ulkomuodon.
 tummentaa hänet kasvoiltaan synkeäksi karhuksi.
 (Naisen pahuus tummentaa miehen muodon,
 muuttaa tämän kasvoiltaan synkeäksi karhuksi.)
 18 Hänen miehensä istuu aterialla ystävien seurassa
 mutta huokailee huomaamattaan katkerasti.
 19 Pientä on kaikki pahuus pahan naisen rinnalla –
 kohdatkoon häntä synnintekijän kohtalo!
 20 Niin kuin hiekkatöyräs vanhuksen jaloille
 on kielevä vaimo hiljaiselle (säyseälle) miehelle.
 21 Älä lankea naisen kauneuteen,
 älä halua naista hänen ulkonäkönsä tähden.
 (äläkä ota vaimoa varallisuuden tähden,)
 22 Vain kiukkua, julkeutta ja loputonta häpeää
 seuraa siitä, että nainen elättää miehensä.
 (sillä [raskaan] orjuuden ja häpeän
 tuo nainen, joka elättää miehensä.)
 23 Masentunut mieli, murheelliset kasvot,
 haavoitettu sydän – kaikki pahan vaimon syytä!
 Kädet uupuvat, polvet tutisevat,
 jos vaimo ei tee miestä onnelliseksi.
 24 Naisesta synty sai alkunsa,
 ja hänen tähtensä me kaikki kuolemme.
 25 Älä päästä vettä valloilleen
 äläkä häijyä vaimoa pieksämään kieltään.
 26 Jos hän ei toimi mielesi mukaan,
 leikkaa hänet irti lihastasi.
 6 Suurin tuska ja murhe on mustasukkainen nainen,
 sanan ruoska, jolta ei vältty kukaan.
 7 Häijy vaimo on kuin hiertävä ies;
 joka häneen tarttuu, ottaa käteensä skorpionin.
 8 Juopotteleva nainen on sietämätön näky;
 hän ei yritäkään peittää säädyttömyyttään.
 26 Miestään kopeasti nöyryyttävä vaimo tiedetään jumalattomaksi.
 27 Kailottava nainen on pelottava kuin sotatorvi;
 joka hänen kanssaan elää, elää sodan pauhinassa.

Mies narsistisen naisen uhrina

”En halua puhua siitä”

En halua puhua siitä on nimenä miesten masennusta käsittelevällä amerikkalaisella kirjalla (**Terence Real: *I Don't Want to Talk About It***, Fireside 1997). Masennus ei ole vain naisten vaiva vaan myös monien miesten. Omasta masennuksestaan puhuminen on kuitenkin vaikeaa. Usein mies suostuu siihen vasta äärimmäisessä hätätilanteessa pakon ajamana. Olisi ehkä voinut saada aikaisemmin todellista huojentavaa apua, jos olisi uskaltanut ottaa asian esille.

”En halua puhua siitä” on monien miesten asenne myös asemaansa luonnehäiriöisen naisen uhrina. On yleisesti totuttu uskomaan, että luonnehäiriö eli narsistinen, huomiohakuinen, epävakaa ja epäsosiaalinen persoonallisuushäiriö eli psykopatia esiintyisi vain miehillä. Mahtaileva itsetehostus sekä henkinen ja fyysinen väkivalta mielletään usein vain miesten käyttäytymiseksi, jonka uhreina on pääasiassa naisia. Karkean arvion mukaan – tarkkaa lukuahan ei voi tietää – kuitenkin viidennes luonnehäiriöisistä on naisia.

Ei ole kovin uskallettua sanoa, että narsistisesti persoonallisuushäiriöisten määrä kaikkiaan ja naisten kohdalla erityisesti on koko ajan enenemässä. Se johtuu osaltaan itsekeskeisyyttä ja itsetehostusta ihannoivasta läntisestä kulttuuripiiristämme ja kasvatuksesta, josta puuttuvat yhä useammin rajoja asettava kuri tai varauksettomasti syliinsä sulkeva rakkaus tai molemmat. Naisten kohdalla vaikuttaa myös se yleinen asenne, joka tekee yhä vähemmän eroa naisten ja miesten välillä ja arvioi heitä samalla mittarilla.

Miehet joutuvat siis kohtaamaan luonnehäiriöisiä naisia eri asetelmissa ja myös uhreina. On ”peräkamari-poikia”, joiden heidän äitinsä ei ole koskaan antanut itsenäistyä. Omistava ja hallitseva äiti on varannut poikansa omaksi turvakseen ja tehnyt eri tavoin mahdottomaksi tämän kotoa irtautumisen ja avioitumisen. Koska suhde on alkanut pojan syntymästä, poika on yksinkertaisesti tottunut siihen ja pitää tilannetta täysin luonnollisena, eikä hänelle tule mieleenkään kyseenalaistaa sitä. Äidin omistava ote voi myös jopa tukahduttaa pojan fyysisen seksuaalisuuden. Tietyissä mielessä poika ei ole valinnut osaansa – eihän kukaan voi valita vanhempiaan. On ymmärrettävää, ettei tällainen äitinsä uhriksi joutunut mies todellakaan osaa eikä tahdo puhua tilanteestaan – jota hän ei ehkä edes koe luonnottomaksi.

Työyhteisössä, harrastusyhteisöissä ja hengellisessä yhteisössä mies voi olla narsistisen naisjohtajan alaisena ja kärsiä tämän narsismista niin kuin muutkin. Sellaiseen asetelmaan joutumista ei useinkaan voi valita. Tällaisessa suhteessa ei kuitenkaan ole olennaista, että sen osapuolina ovat nainen ja mies. Ongelmana on alistajan ja alistetun tai alistujan suhde sukupuolesta riippumatta.

Tosin tällainen nainen voi edellyttää yhteisön miehiltä itselleen erityistä huomiota naisena osaamatta tehdä eroa asemansa ja henkilönsä välillä. Hän voi myös käyttää hyväkseen sitä, että hän on nainen: useimmat miehet eivät asennoidu naiseen samalla tavoin tasa-arvoisesti kuin miehiin vaan varovaisemmin, kunnioittavammin, arvostavammin, hienotunteisemmin, vähemmän suorasukaisesti ja vähemmän karkeasti. Useimmat miehet ovat jo koti- ja koulukasvatuksessaan oppineet sellaisen asenteen naista kohtaan, ettei tälle sanota eikä tehdä mitä tahansa miten tahansa. Esimerkiksi rakennustyömailla ja tehtaissa, joissa varsinaiset työntekijät ovat yksinomaan tai valtaenemmistöltään miehiä, heistä useimmat kohtelevat siellä työskenteleviä harvalukuisia naisia, esimerkiksi siivoojia tai toimisto- tai ruokalatyöntekijöitä, kohteliaammin kuin miestyötovereitaan. Ehkä miehissä on ainakin jonkin verran myötäsyttyistä ritarillisuutta naisia kohtaan. Narsistinen nainen voi käyttää sitä häikäilemättömästi hyväkseen tällaista miestä vastaan.

Vaikeimmillaan miehen ja narsistinaisen suhde on silloin, kun se perustuu vapaaseen henkilökohtaiseen valintaan ja on intiimein ihmissuhde: avioliitossa ja muissa parisuhteissa. Siinähan ovat mukana koko persoonallisuus ja koko elämä. Parisuhteen ulkopuolisissa yhteisöissä ollaan rajallinen aika, parisuhteessa aina. Perheen ja parisuhteen ulkopuolella narsistia voi myös helpommin paeta. Avioliitosta lähteminen on sen sijaan aina suuri ja kohtalokas tapahtuma. Sillä on paljon monenlaisia seurauksia, eikä siihen ryhtyminen yleensä ole helppoa.

Useimmat ihmiset peittävät ulkopuolisilta tärkeimmän ihmissuhteensa pahimmat ongelmat loppuun saakka. Asia on tuskallinen: se tuottaa tavattomasti kipua ja kuluttaa energiaa, jota tarvitaan välttämättä muuhun. Se on häpeällistä ja nöyryyttävää: ongelmiin ajautuminen elämän perustavimpiin kuuluvassa asiassa on pahinta epäonnistumista, jollaista ei kukaan haluaisi myöntää edes itselleen, saati muille. Se on myös toivotonta: on vaikea uskoa saavansa siihen apua mistään ulkopuolelta.

Narsistisen naisen uhriksi joutunut mies kohtaa usein myös asenteen tai jopa sanat toisilta miehiltä tai läheisiltä naisilta: ”Pane eukkosi kuriin!” Tällainen kehoitus tuottaa hänelle kivun, häpeän, nöyryytyksen ja toivottomuuden lisäksi syyllisyyttä: ongelmien ajatellaan johtuvan hänestä tai hänellä ainakin olevan avaimet niiden ratkaisemiseen. Usein ei kuitenkaan ole niin. Siksi avuksi ja rohkaisuksi tarkoitettu kehoitus kääntyykin asiaa ja kyseistä miestä vastaan ja saa hänet sulkeutumaan yhä enemmän itseensä. Avun etsimisen yrittäminenkin kuivuu kokoon – ja ongelmat ja epätoivo syvenevät.

Miehen ja naisen parisuhde poikkeaa muista suhteista läheisyytensä, intiimiytensä, seksuaalisuutensa ja kokonaisvaltaisuutensa tähden ja on siis erityinen. Jos naisosapuoli on narsistinen, suhteessa ovat tietysti mukana yleiset luonnehäiriön ominaisuudet. Lisäksi siinä on kuitenkin omia erityisulottuvuuksiaan. Tässä käsitellään miestä luonnehäiriöisen naisen uhrina nimenomaan tästä parisuhteen näkökulmasta.

Naisten miehiin kohdistamasta fyysisestä väkivallasta on nykyään psykologisia tutkimuksia erityisesti Yhdysvalloista. Suomessakin asiasta on alettu hiukan puhua julkisuudessa nyt 2000-luvun alkupuolella. Meneillään on tutkimushankkeita, mutta toistaiseksi niistä ei liene vielä paljon tuloksia käytettävissä. Naisten narsismin erityispiirteistä ja miehistä sen kohteina on tietoa ilmeisen vähän. Tässä esitettävät näkökohdat perustuvat niukkaan kirjallisuuteen ja ennen muuta perusteellisiin henkilökohtaisiin suullisiin tai kirjallisiin keskusteluihin kymmenien sellaisten miesten kanssa, jotka ovat narsistisen naisen uhreja. Monet heistä ovat myös vastanneet kirjallisesti laatimaani kyselylomakkeeseen, jolla on yritetty kartoittaa tätä ilmiötä.

Tähänastinen kokemukseni on osoittanut, että yksilöllisistä ihmisistä, yksilöllisistä ihmissuhteista ja yksilöllisistä kokemuksista huolimatta luonnehäiriöisestä sekä hänen ja hänen uhrinsa keskinäisestä suhteesta löytyy aina yhteinen ydin. Se vahvistaa, että kysymyksessä on yleisluontoinen asia, joka on selkeästi määriteltävissä ja lähestyttävissä.

Jokainen ihminen on kuitenkin itsessään ainutlaatuinen, ainutkertainen, ainoa. Hänen kipuaan ei lievitä tietoisuus siitä, että on muitakin, jotka kärsivät samasta vaivasta kuin hän, jotkut jopa häntä pahemmin. Sen sijaan häntä todennäköisesti auttaa, jos hän saa tietää, mitä apua joku toinen on vaivaansa saanut ja miten hän on jaksanut kantaa sitä.

Uhrina olemiselle voidaan antaa useita merkitysulottuvuuksia. Ne kaikki eivät istu luonnehäiriöisestä kärsivään, mutta tietyllä tavalla hän joka tapauksessa on joutunut sellaiseen

kohtaloon, jota hän ei varsinaisesti ole valinnut tai jonka luonnetta hän ei ole tiedostanut tehdessään vapaita valintoja.

Alistava naisnarsisti

Yksi naisten ja miesten yleinen ero lieenee ilmaistavissa näin: Nainen ihastuu siihen, mitä hän kuulee, mies siihen, mitä hän näkee. Useimmille miehille on naisessa tärkeämpää se, miltä tämä näyttää, kuin se, miltä tämä kuulostaa. Naisen ulkonäkö voi suorastaan tukkia miehen korvat.

Vastaavasti useimmille naisille miehen ääni ja kaikki, mitä se kantaa, merkitsevät enemmän kuin miehen ulkonäkö, vaikka tietysti sekin on heille tärkeä. Naisia viettelevät narsistiset Don Juan –tyypit eivät suinkaan aina ole ulkonäöltään komeita. He voittavat ja kellistävät naisen ennen kaikkea puheillaan.

Donna Juana sen sijaan on useimmissa tapauksissa kaunis ja tehnyt mieheen vaikutuksen nimenomaan sillä. Suoranaiseen kauneuteen liittyä ja joissakin tapauksissa sen ylittää naisen yleinen hurmaavuus. Usein sittemmin uhriksi joutuva mies on ihastunut naiseen seurassa, jonka hallitsevan huomion tämä on voittanut viehättävyydellään. Nainen on ollut tavoiteltava. Monet miehet ovat olleet häneen ihastuneita.

Useissa tapauksissa naisnarsistilla on ollutkin paljon miessuhteita. Ensimmäiset seksikokemukset hänellä on saattanut olla murrosiän alkuaikoina, ja niitä on sitten seurannut ehkä runsaastikin.

Useimmat naisnarsistit kiinnittävät ulkonäköönsä paljon huomiota ja käyttävät sen hoitamiseen paljon aikaa ja runsaasti rahaa, jos sitä on. Ellei ole, se on yksi jatkuvan syyttelyn aihe avioliitossa tai muussa parisuhteessa. Niin hienoon naiseen täytyy olla varaa panostaa!

Alkoholia moni naisnarsisti käyttää suhteellisen runsaasti humaltumiseen saakka.

Narsistinaisen kielenkäyttö on usein varsin ronskia sekä hänen miesuhrinsa että muidenkin seurassa. Varsinkin seksuaalisuuteen liittyvistä asioista hän saattaa puhua hyvinkin karkeasti niin miehille kuin naisille. Hänen puheensa antavat sellaisen vaikutelman, ettei hän näe eikä ole kokenut sillä alueella mitään kaunista eikä pyhää.

Naisnarsistin taustasta on useimmiten löydettävissä suhteellisen vaikeita perusihmissuhteita. Isä on monissa tapauksissa ollut etäinen ja välinpitämätön suhteessa lapsiin, joko väkivaltainen – ehkä myös suorastaan alkoholisoitunut – tai pehmeästi ja veltosti ryhdytön. Äiti on saattanut olla varsin hallitseva. Suhteet sisaruksiinkaan eivät ole lämpimät eivätkä läheiset vaan viileät ja etäiset, kovat, välinpitämättömät ja torjuvat, usein jopa riitaiset. Ei voi sanoa, että sisarukset rakastavat ja tukevat toisiaan. Usein he kadehtivat toisiaan ja kilpailevat keskenään.

Insesti ja abortti eivät ole harvinaisia naisnarsistin kokemuksessa. Tosin on ongelmana, mitä hän kertoo itsestään uudelle mieskumppanilleen. Hän saattaa hyvin jättää kertomatta häpeällisiä ja kipeitä asioita, eikä hienotunteinen, kiltti mies niitä kysele, ellei nainen tarjoa hänelle langanpäättä niihin tarttumiseen.

Aluksi uusi mies hurmaantuu, ihastuu, rakastuu, solmii suhteen, ehkä avioituu. Kun sitten totuus paljastuu, hänen kokemukseensa tulee, ettei hänen naisensa ilmeisesti pysty rakastamaan muita ihmisiä epäitsekäästi ja pyyteettömästi.

Kun miesuhri vertaa hänet alistanutta naista äitiinsä, nämä osoittautuvat toistensa vastakohtiksi. Naisnarsisti ei alista toisen naisnarsistin poikaa, vaikka voisi ehkä luulla, että äidin alistama poika olisi helppo saalis toiselle alistavalle naiselle.

Alistuva miesuhri

Tavoiteltavan ja tavoitellun naisen saaminen on ollut valtava voitto, jonka mahdollisuuteen mies ei ole uskonut. Se on kohottanut hänen itsetuntoaan, joka useissa tapauksissa on ollut heikohko tai suorastaan heikko. Nainen on kuitenkin valinnut itselleen nimenomaan sellaisen pehmeän ja kiltin miehen, jota hänen on helppo hallita.

Naisnarsistin miesuhri saattaa olla ulkonäöltään varsin vaatimaton, joskus jopa hämmästyttävä vastakohta hänelle itselleen. Se on kuitenkin johdonmukaista, sillä hänen miehensä ei saa olla häntä parempi missään suhteessa. Jos hänen miehensä on kömpelö tai suorastaan ruma, hän saa hurmaavuudessaan loistaa tämän rinnalla.

Tosin naiselle olisi eduksi myös hyvin komea mies: Näin hienon miehen minä tyttö olen ottanut! Sillä tavoin mies lisää hänen itsetuntoaan. Tällä kohdalla naisnarsistien käyttäytymisessä on erilaisuutta, tosin ainakin joskus olosuhteista johtuen.

Useimmat miesuhrit itse pitävät naistaan itseään viehättävämpänä, vaikka pitävät itseäänkin ”riittävän” viehättävinä naismarkkinoilla menestyäkseen.

Naisnarsisti on hyvin ulospäin suuntautunut kuten narsistit yleensä. Hänen miehensäkin voi olla sosiaalinen ja seurallinen ja viihtyä ihmisten seurassa.

Kaikki narsistinaisen uhriksi joutuneet miehet tunnistavat itsessään kiltteyttä ja pehmeyttä. He eivät ole normaalissa käyttäytymisessään aggressiivisia vaan rakastavat rauhaa ja pyrkivät siihen kaikin keinoin. Riitelemineen on heille vastenmielistä. Nahjusmaisina ja naismaisina he eivät useinkaan itseään pidä ja ovat luultavasti siinä itsearviointinsa oikeassa.

Yleensäkin se, miten naisnarsistin miesuhri luonnehtii itseään, vastaa ainakin hyvin pitkälle sitä mielikuvaa, jonka ulkopuolinen hänestä saa, toisin kuin narsistin kohdalla, jonka ulkonäkö pettää. Koska miesuhri kokee usein itsetuntonsa yleisesti ottaen heikoksi tai heikohkoksi, pääseminen hurmaavan ja tavoitellun naisen suosioon on valtava itsetunnon kohotus. Nainen on tällöin miehen suuri pelastaja. Myöhemmin asia kääntyy kuitenkin kokonaan ylösalaisin.

Miesuhri kokee usein itsensä riippuvaiseksi yleensä ja erityisesti tästä naisestaan. Hän voi myös olla altis masentumaan toisin kuin hänen naisensa, jota ei masenna mikään. Jotkut miesuhrit tunnistavat itsestään piirteitä, joita voisi pitää naisellisina, jotkut eivät.

Alistuvan miehen taustasta on aika usein löydettävissä alistaja läheltä, erityisesti isästä, harvoin äidistä. Mies ei ehkä saanut lapsena ja nuorena olla oma itsensä eikä vapaasti kapinoida vanhempiaan vastaan. On mahdollista, että hän suhteessa narsistinaiseensa toistaa jotakin hänen kotinsa perustavaa ihmissuhdetta. Näin hän olisit ollut alistettu sekä kotona että tässä ihmissuhteessa.

Naisen suhde mieheen

Varsin pian mies joutuu suhteessa naiseensa kysymään, arvostaako tämä häntä, ja vastaamaan siihen ristiriitaisesti: toisaalta, joinakin hetkinä hän näyttää arvostavan, toisaalta taas ei arvosta lainkaan, päinvastoin. Mies joutuu kysymään: Miksi hän ryhtyi suhteeseen/avioliittoon kanssani? eikä löydä vastausta. Naisen omat vakuuttelut valahtavat tyhjiksi, eikä niihin voi enää uskoa. Jollakin tavalla miehen on pakko ajatella, mitä nainen on hyötynyt tai hyötyy hänestä. Sellainen ei kuitenkaan kuulu rakkauteen. Eihän siinä ajatella eikä ajeta omaa hyötyä vaan keskitytään siihen toiseen ihmiseen.

Nainen alkaa myös moittia ja syyttää miestä yhä tihenevässä tahdissa yhä useammista asioista. Osa moitteista ja syytöksistä tuntuu ainakin aluksi oikeutetuilta – kukapa olisi virheetön ja täydellinen? Kun miehellä lisäksi on voimakas alttius syyllistymiseen yleisesti, hän ottaa moitteet ja syytökset vastaan, tutkii itseään niiden valossa ja yrittää muuttua niiden mukaisesti. Ne eivät kuitenkaan sillä tavoin lopu.

Vähitellen miehen on pakko ajatella, etteivät kaikki häneen kohdistetut syytökset olekaan oikeutettuja. Hän ei yksinkertaisesti ole sellainen, millaiseksi nainen häntä väittää, eikä ole tehnyt kaikkea sitä pahaa ja väärää, mistä nainen puhuu. Naisella täytyy olla muistivirhe – tai hänen täytyy suorastaan valehdella. Miten sellainen sopii yhteen rakkauden kanssa, jota nainen jatkuvasti vakuuttaa?

Kun mies sitten pyytää anteeksi sellaista väärää, mitä hän naiselle on tehnyt – onpa se sitten todellista tai ei – nainen ei useinkaan anna anteeksi. Sanoissaan hänen on ehkä pakko muodollisesti antaa anteeksi, mutta todennäköisesti niin ei tapahdu hänen sydämessään, ja myöhemmin hän saattaa syyttäen palata sellaiseen, minkä hän oli jo ”antanut anteeksi”.

Nainen on mustasukkainen miehestä. Siihen ei kylläkään ole yleensä miehessä syytä – ainakaan pitkään aikaan – sillä narsistinaisen mies on hänelle uskollinen. Miehellä on voinut olla seksisuhteita ennen tämän suhteen syntymistä, mutta enää suhteen aikana niitä ei ole. Mustasukkaisuutta aiheuttavat nuo entiset naiset mutta myös monet samanaikaiset, pahimmassa tapauksessa kaikki, joita mies näkee jossakin, vaikkapa vain työssään. Sellainen miehen ammatti, jossa hän joutuu paljon naisten kanssa tekemisiin, ovat suorastaan myrkkyä hänen narsistinaiselleen.

Nainen haluaa omistaa miehen kokonaan, ei vain eroottisessa ja seksuaalisessa mielessä, mihin hänellä aviovaimona on tietysti täysi oikeus, vaan myös henkisesti ja sosiaalisesti. Mustasukkaisuus ei kohdistu vain naisiin, joita mies kohtaa ehkä pakosta, vaan myös miehen sukulaisiin ja ystäviin, miespuolisiin. Jotakuta miehensä pitkäaikaista läheistä miesystävää nainen voi jopa väittää homoseksuaaliksi, vaikkei siihen asiallisesti ole perusteita. Narsistinaisen mies menettää useissa tapauksissa aikaisemmat ystävänsä ja harrastuksensa.

Tietysti mustasukkaisuuden piiriin kuuluu myös miehen työ, varsinkin jos mies on siitä innostunut ja se tuottaa hänelle tyydytystä. Nainen kuitenkin kokee, että se riistää miehen häneltä, vaikkei se veisi aikaa enempää kuin normaali työ.

Miehelle jää lopulta vain nainen ja koti ja se, mitä naisen kanssa tehdään yhdessä. Nainen pyrkii valvomaan ja rajoittamaan miehen elämässä kaikkea henkilökohtaista rahankäyttöä myöten, vaikka mies olisi hyvin vaatimaton eikä käyttäisi rahaa itseensä eikä tarpeisiinsa juuri lainkaan.

Tietysti on mahdollista, että suhteen ja sen ahdistavuuden pitkittyessä mies alkaa etsiä lohdutusta toisesta naisesta. Jos hänen narsistinaisensa saa tietää sen, hän voitonriemuisena toteaa, että hänen mustasukkaisuutensa oli perusteltua.

Mustasukkaisuuden kääntöpuoli on kateus. Mustasukkaisena hän pitää miehessään kiinni siitä, mikä ”kuuluu” hänelle, eikä suostu antamaan siitä mitään muille. Kateellisena nainen haluaa itselleen kaiken, mitä miehellä ja muilla ihmisillä on mutta häneltä itseltään näyttää puuttuvan.

Useimmille narsisteille raha, tulot, omaisuus, elämän ylellisyys ovat hyvin tärkeitä. Niillä luodaan ja ylläpidetään itsetuntoa ja sosiaalista arvostusta. Miehen tulee sitä kaikkea hankkia runsain määrin. Ristiriita, jota mies ei käsitä, on sitten siinä, että ulkonaisen ja aineellisen runsauden hankkiminen vie häneltä aikaa ja voimia, jotka nainen haluaisi hänestä itselleen. Nainen haluaa siis kokonaan sekä miehen että kaiken, mitä mies suinkin voi hankkia.

Narsistinainen saattaa myös verrata itseään mieheensä tulojen ja varallisuuden, yhteiskunnallisen aseman, ulkonäön, suosion, kyvykkyyden ja aseman kannalta. Toisaalta on paha, jos mies jää vertailussa heikommalle. Silloin mies on surkea ja halveksittava. Toisaalta on paha, jos mies voittaa vertailun, koska silloin hän on naista pystyvämpi, mitä narsisti ei voi sietää.

Muiden edessä nainen käyttää samanlaista kaksoismenetelmää. Toisaalta hän arvostelee miestänsä muille miehen läsnä ollessa tai selän takana, jos se nostaa häntä itseään. Toisaalta hän voi kehua miestänsä muiden edessä, jos siitä on hänelle hyötyä.

Naisen käyttäytyminen muita kohtaan on osittain erilaista, osittain samanlaista kuin miestänsä kohtaan. Toisaalta hän peittää miehen alistamisen muilta ja esittää ulospäin jotain aivan muuta: hän on viehättävä, huomaavainen, kohtelias, avulias kaikille ja erinomainen vaimo miehelleen. Toisaalta ja varsinkin tietynlaisissa tilanteissa hän voi käyttäytyä myös epäkohteliaasti, jopa loukkaavasti omia sukulaisiaan, miehen sukulaisia, työpaikkansa ihmisiä, myyjiä, tarjoilijoita ja muita yleisön palvelijoita kohtaan.

Eräänlaisena huipentumana on fyysinen väkivalta. Eräät narsistinaiset eivät koskaan käytä sitä mieheensä eivätkä muihinkaan. Se voi joskus johtua moraalisisista syistä tai – useammin - vain siitä, että nainen on yleensä fyysisesti miestä heikompi: hänen ei kannata lähteä siinä kilpasille miehen kanssa.

Fyysisestikin väkivaltaisista naisista kuitenkin on, vaikka he voimassa jäävätkin alakynteen suhteessa miehiin. Erityisenä väkivallan kohteena ovat miehen kasvot ja välineenä kynnet: niiden jälki näkyy kaikille kauas heti ja kauan. Toinen kohde ovat sukupuolielimet, joita nainen voi pyrkiä potkimaan. Niiden kipuherkkyys on suuri, ja niihin liittyy tiettyssä mielessä miehen itsetunnon ja kunniantunnon ydin. Runtelemalla miehen sukupuolielimiä nainen nöyryyttää ja häpäisee häntä erityisesti, vaikkei kukaan ulkopuolinen sitä näkisikään. Rikosilmoituksen tekeminen sellaisesta on miehellä kovan kynnyksen takana, eikä sellaisesta pahoinpitelystä jää aina jälkiä.

Mies voi ”ymmärtää” naisen käyttäytymistä vain naisen persoonallisuuden jakautumisen ja ns. kaksoissidoksen pohjalta: tämä samanaikaisesti rakastaa ja vihaa samaa kohdetta – häntä! Nainen kokee rakastavansa ja olevansa siinä aito ja pitää oikeutettuna vihaansa, jota hän ei luultavasti myönnä sellaiseksi. Mies kokee lähinnä naisen vihan eikä ymmärrä, miten siihen voi yhdistyä rakkaus, jota nainen sanoo tuntevansa ja joka toisinaan saakin aidon tuntuksia ilmauksia. Tämä kaikki hämmentää miestä hyvin suuresti ja pahasti.

Miehen suhde naiseen

Mies on tietysti ryhtynyt suhteeseen naisensa kanssa vapaaehtoisesti. Hän koki naisen viehättäväksi ja tunsi, että nainen rakasti häntä. Hän itsekin tunsi rakkautta naista kohtaan. Se ilmeni epäitsekäänä, vaikka sen taustalla saattoi kyllä olla se seikka, että naisen huomio kohotti hänen itsetuntoaan. Hän saattoi tosiasiassa ainakin jossain määrin rakastua siihen, että nainen osoitti huomiota hänelle. Avoimeksi voi osittain jäädä, rakastiko hän sitä naista sinänsä - luultavasti rakasti

Joka tapauksessa nainen tyydytti miehen monia tarpeita. Nainen poisti hänen yksinäisyyttään. Nainen huolehti hänestä ainakin jossain määrin sellaisissa asioissa, jotka sujuvat naiselta yleensä helpommin kuin mieheltä. Tosin useimmat miesuhrit näyttävät olevan hyvin palvelualttiita ja valmiita tekemään kodissa sellaisia taloustöitä, joita aikaisemmin pidettiin leimallisesti naisten tehtävinä. Tässä mielessä monen naisnarsistin mies asennoituu suhteellisen ”tasa-arvoisesti”. Silti nainen voi pyrkiä pitämään keittiön hallinnassaan, samoin miehen pukeutumisen. Nämäkin ovat vallan välineitä.

Narsistinen nainen on hurmaava ja viehättävä, puhelias, hyvä keskustelija, eloisa, välitön, älykäs. Tämä kaikki tuottaa miehelle henkistä tyydytystä.

Keskeistä on myös miehen seksuaalinen tyydytys. Useimmat narsistinaiset pystyvät siihen erinomaisesti. He voivat luoda miehelle osaltaan upean sukupuolielämän – kunnes siihen sitten tulee säröjä muiden asioiden johdosta.

Vaikka narsistinen nainen on tehnyt miestänsä kohtaan paljon väärin, myös mies on tehnyt väärin häntä kohtaan, vaikka ehkä kokonaan eri tavalla ja eri alueilla. Moni mies on katunut, ettei lähtenyt suhteesta sen alkuvaiheessa, kun siinä ilmeni pieniä tai suurempiakin hälyttäviä asioita ja sellaista, mikä haavoitti häntä. Usein nuo huomiota herättäneet asiat tuntuivat kuitenkin niin mitättömiltä ja anteeksiannettavilta, että mies piti niitä vain lipsahduksina tai ohimenevinä pikku ärtymyksen purkauksina, jollaisia tulee keneltä tahansa.

Miehen on kuitenkin kysyttävä itseltään: Millä hallussaan olevalla tavalla hän olisi voinut välttää tämän suhteen syntymisen ja kehittymisen sellaiseksi kuin se tuli?

Joka tapauksessa miehen alistuminen on ollut väärin sekä naista kohtaan että häntä itseään kohtaan. Suostuminen oman ihmisarvon alentamiseen on väärin. Sellaisen kohteeksi joutumista ei voida aina välttää – valtaosa ihmiskunnasta elää tälläkin hetkellä oloissa, joissa heidän arvonsa ja oikeutensa poljetaan jo rakenteellisesti. Olennaista tässä onkin ihmisen asenne: Suostuuko hän sisäisesti siihen? Ajatteleeko ja tuntee hän, että se on hänelle oikein? Yrittääkö hän vastustaa sitä siinä määrin kuin se on mahdollista?

Myös alistuva osapuoli käyttää alistajaansa usein hyväkseen jollakin tavoin, ehkä paljonkin. Ellei hän käyttäisi, hän lähtisi siitä suhteesta, jos se vain on mahdollista. Narsistinaisen miesuhri on itse suostunut ottamaan suhteesta sen tarjoaman seksuaalisen ja muun nautinnon ja hyödyn.

Narsistinainen ei pyydä alistamaltaan mieheltä anteeksi mitään. Korkeintaan hän voi esittää muodollisen anteeksipyynnön, mutta siihen ei sisälly oman vääryyden tunnustamista eikä katumusta. Harvoin hän pyytää anteeksi edes tällä tavalla. Hänen miesuhrinsa on totuuden ja rehellisyyden tähden pyydettävä naiselta anteeksi sitä todellista väärää, mitä hän on tälle tehnyt, mutta se on tehtävä sellaisella tavalla, ettei siitä tule naisen käteen uutta vallan välinettä. Sitä, mikä ei ole väärin, ei tule koskaan pyytää anteeksi.

Narsisti ei yleensä katkaise mitään parisuhdetta, vaan päinvastoin hänellä voi olla niitä paljon samanaikaisesti. **Wolfgang Amadeus Mozartin** oopperassa *Don Giovanni* (*Don Juanin* italiankielinen muoto) päähenkilöllä on takanaan 1003 vietettyä naista! Avioeron ottaa useimmiten nainen mutta narsistinainen harvoin, vaikka hänellä olisi toinen mies tai kolmas ja neljäskin. Jos narsistinaisen mies tekee aloitteen suhteen päättymiseksi, nainen kokee sen hirvittäväksi loukkaukseksi. Useimmiten miehen on kuitenkin toimittava niin, jos hän haluaa säilyä hengissä. Joissakin tapauksissa avioliitto narsistin kanssa voi jatkua, mutta siihen on raivattava määrätietoisesti elintilaa itselle ja on löydettävä keinoja, joilla pysyy hengissä kaikesta huolimatta.

Seksi

Sukupuolisen käyttäytymisen ja kokemisen alueella naisnarsisti ja miesnarsisti eroavat toisistaan eniten.

Narsistisen naisen ja hänen miehensä suhteessa seksi voi olla

- ainoa toimiva alue ja ainoa liittoa/suhdetta vielä koossa pitävä tekijä tai
- täysin kuollut alue, niin että nainen ei halua sitä lainkaan, tai
- kiristämisen ja kaupankäynnin väline tai
- pahin miehen nöyryyttämisen ja hänen ihmisarvonsa riistämisen väline.

Narsistisen naisen elämään aktiivinen seksi on usein tullut suhteellisen varhain ja yleensä siten, että hän on tullut vietellyksi. On tosin mahdollista, että hän on ensimmäisellä kerralla tai sen jälkeen itsekin ollut avoin seksisuhteeseen, koska hän tiedostamattomasti on voinut käyttää sitä välineenään jo silloin. Kun hän on huomannut sen toimivuuden, sen käyttö on lisääntynyt, vahvistunut ja vakiintunut.

Tällä on ollut tiettyjä seurauksia. Miehen merkitys miehenä on saattanut tulla naiselle vähäiseksi ja suorastaan inhottavaksi. Tietysti hänelläkin on fyysinen ja psyykinenkin seksin tarve, ja hän on ehkä itsekin halunnut seksisuhdetta monen miehen kanssa. Samalla kuitenkin hänen asenteensa miehiin on tullut halveksivaksi: hän tietää, mitä miehet haluavat, ja koska he todella haluavat sitä, hän voi käyttää ja käyttääkin seksiä välineenä, niin kuin miehet käyttävät häntä välineenään erityisesti seksuaalisesti. Hän ei - tietenkään! - koe miehiltä rakkautta, eikä hän myöskään anna heille rakkautta. Tämä ei tietenkään tee häntä onnelliseksi. Hän saattaa toisaalta kärsiäkin monista miessuhteistaan ja seksikokemuksistaan ja kertoa niistä surullisena – tai näennäisen surullisena – uudelle miehelle, jonka hän aikoo voittaa. Usein naisnarsisti valittaa, ettei hän ole koskaan aikaisemmin saanut orgasmia. Se voi olla totta mutta myös keino uuden miehen vangitsemiseksi: Kas, siinä on tälle todellista haastetta! Jos mies tarttuu haasteeseen, hän saa todennäköisesti aluksi hyvän palautteen: hän on onnistunut tuottamaan mahtavan orgasmin tuolle muiden miesten jäljiltä tyydyttämättömälle naiselle! Tämänkin todenperäisyyttä on kuitenkin mahdoton varmistaa. Nainen voi vain näytellä orgasmia miehen mieliksi omien tarkoitustensa toteuttamiseksi, mikä miehelle ei ole mahdollista. Suhteen jatkuessa asetelma voi kääntyä ja usein kääntyykin päinvastaiseksi: tuon ensimmäisen yhdyntän tai ensimmäisten yhdyntöjen upean orgasmin ylistäminen vaihtuu valitukseksi ja syytökseksi surkeasta seksistä, johon hänen, upean naisen, on ollut alistuttava!

Tietysti on myös sellaisia narsistisia naisia, jotka saavat orgasmin ja nauttivat seksistä.

Uusi, kiltti mies voi narsistinaiselle olla myös olkapää, jota vasten hän saa itkeä elämänsä karvaita pettymyksiä – aidosti tai epäaidosti.

Seksisuhteiden runsaus voi narsistinaisella olla hänen mielestään myös erinomainen suositus: niin ja niin moni mies on tavoitellut häntä, näin erinomaista, mutta vain ani harva, jos kukaan on ollut hänen mittaisensa ja kyennyt tyydyttämään hänet. Monelle miehelle ei kuitenkaan todellisuudessa ole suositus, että naisella on takanaan paljon seksisuhteita, ei edes siinä mielessä, että se antaa hänelle ainutlaatuisen haasteen oman miehisen suorituskyvyn osoittamiseen, päinvastoin. Sellaisen naisen ”rakkauteen” ja sen vakuutteluun ei voi luottaa.

Moraalisesti narsistinainen ei syytä itseään monista seksisuhteistaan. Hän ei koe tehneensä mitään väärää. Päinvastoin häntä on käytetty hyväksi. Hän on antanut saamatta vastineeksi muuta kuin mielipahaa ja hylkäämistä.

Kaikki naisnarsistit eivät kuitenkaan kerro heti mies- ja seksikokemuksistaan, kaikki eivät kerro koskaan ainakaan kaikesta. Ongelmana on aina, että kertomusten todentaminen on pitkälle vaikeaa tai mahdotonta. Narsisti valehtelee sujuvasti mitä tahansa kenelle tahansa – ja jopa itse uskoo omat valheensa.

Uudessa miessuhteessa narsistinainen tekee yleensä aloitteen ensimmäisestä yhdynnästä. Se saattaa tapahtua jo ensimmäisenä iltana tai ainakin hyvin pian sen jälkeen. Se tuskin johtuu naisen eroottisesta ja seksuaalisesta aktiivisuudesta vaan miehen valloittamisen eli valtaansa saamisen halusta. Usein miehellä on siinä tilanteessa patoutunutta seksuaalista tarvetta, jonka johdosta hän saattaa olla hyvin altis naiselle. Miehen on vaikea vastustaa naisen ehdotusta myös siitä syystä, että sillä tavoin hän osoittautuisi naista heikommaksi ja pehmeämmäksi, epämiehekkääksi, impotentiksi, eunukiksi. Tämä tunto on sitä voimakkaampi, mitä upeammaksi ja tavoiteltavammaksi hän naisen kokee.

Avioliitossa tai parisuhteessa jotkut narsistinaiset ovat uskollisia, jotkut eivät. Uskottomuus ei ole epätavallista. Ehkä enemmistö heistä on uskottomia, vaikka mies olisi uskollinen. Jos suhde päättyy, nainen etsiytyy suhteellisen usein uuden miehen syliin. Myös avioliittoja monilla on ollut enemmän kuin yksi, jos he siis yleensä avioituvat.

Aika usein miehen ja naisen paha riita päättyy hiukan yllättävästi yhdyntään naisen aloitteesta, ”sovintoseksiin”. Nainen pelkää, että mies hylkää hänet riidan ja sen aiheuttaneiden asioiden tähden. Siksi hänen on tartuttava mieheen siitä, mikä melkein varmasti melkein aina on luja kiinnekohta. Vaikka on riideltä, mies ei useinkaan voi tai ainakaan halua vastustaa naista, joka tuntuu kaipaavan hänen syliinsä. Seksi on kuin luuta, joka lakaisee riidan – mutta ei pois vaan ainoastaan maton alle, josta se aikanaan, ehkä piankin, tulee uudelleen esiin, jopa heti yhdynnän jälkeen.

Sukupuoliyhdyntänsä syvin merkitys narsistiselle naiselle ei ole tasavertainen yhtyminen mieheen, niin että kumpikin vapaasti ja iloisesti antaa koko olemuksensa toiselle ja vastaanottaa toisen kokonaan. Yhdyntä ei palvele yhtymistä vaan tiedostamattomasti turvattoman ja pelkäävän naisen loputonta turvallisuuden ja hyväksytyksi tulemisen tarvetta. Kun mies on kietoutuneena hänen ympärilleen ja hänen sisässään, hän on turvassa. Hänen ei tarvitse pelätä hylätyksi joutumista. Häntä pidetään hyvänä, kun häntä hyväilläään ja hänet hyväksytään. Hän on miehelle niin arvokas, että on hänen kanssaan ja hänessä. Siksi seksi on tärkeää ja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja mahdollisimman paljon. Tosin nainen itse maksaa siitä, ja se syvimmältään raivostuttaa häntä. Hän ei voi rakastaa miestä tämän itsensä takia miehenä, koska hän tarvitsee miestä toisiin tarkoituksiin. Hän ei voi myöskään ottaa vastaan miehen rakkautta, koska hän ei luota siihen, että hän olisi rakastamisen arvoinen, eikä siihen, että miehen rakkaus häntä kohtaan olisi vilpittömiä ja

pyyteetöntä. Hän uskoo, että miehen rakkaus on samanlaista kuin hänen ”rakkautensa”, johon hän ei usko, koska sitä ei ole olemassa. Näitä asioita hän ei tietenkään tiedosta.

Vaikka jokin yksittäinen yhdyntä olisi ”onnistunut” hyvin ja kumpikin osapuoli näyttänyt kokeneen siitä suurta nautintoa, nainen voi kuitenkin heti sen jälkeen olla niin kuin sitä ei olisi ollutkaan, ynseä, hapan ja entisenlainen syyttelijä. Se osoittaa, ettei yhdyntä sittenkään ollut hänelle syvästi merkityksellistä seksuaalisesti eikä eroottisesti.

Raskaaksi hankkiutuminen on narsistinaisen yksi tapa sitoa mies itseensä. Se on siltäkin kannalta ongelmallista, että kuitenkin usein tulee harkittavaksi abortti. Mies ei ehkä sitä halua, mutta lapsen saaminen ja perheen perustaminen hyvin ongelmallisen naisen kanssa tuntuvat vaikeilta, lähes mahdottomilta. Jotkut narsistinaiset todella haluavat lasta, jotkut eivät mutta haluavat silti tulla raskaaksi. Lapsi on siinä tapauksessa naisen väline jo ennen syntymäänsä. Se ei tietenkään ennakoilapselle hyvää tulevaisuutta. Joillekuille narsistinaisille lapsen synnyttäminen on suuri myönteinen kokemus, ja he haluavat panostaa lapseen paljon. Jotkut eivät ole koskaan todella onnellisia lapsestaan.

Moni mies kuitenkin kokee seksuaalista tyydytystä yhdynnästä narsistisen naisensa kanssa, vaikka hän samalla saattaa joutua toteamaan, että siitä puuttuu jotakin: syvä henkisen tason yhteys. Impotenssi ei ole tavallista narsistinaisen uhrilla, mutta sitä saattaa joskus joillakuilla esiintyä.

Mitä on tehtävissä?

Vaikeinta ainakin ongelman tiedostamisen alkuvaiheissa on suostua katsomaan tosiasioita silmästä silmään. Jokainen meistä tahtoo ja toivoo ja uskoo, että hänen elämänsä onnistuu. Kun niin ei sitten käykään, vaan elämässä näyttää olevan hirvittävä ja pysyvä katastrofi, sitä on vaikea, jopa mahdoton uskoa. Ehkä tiedostamaton ydintunto on tämä: ”Miten minulle on voinut tapahtua jotain näin kauheaa ja pahaa?”

Kuitenkin ainoa tie vapauteen ja rauhaan alkaa tuskallisen asian kohtaamisesta sellaisena kuin se on. Lisäksi tilanne ei yleensä sittenkään ole niin näköalaton kuin tuntuu. Voidaan löytää jotain sellaista, mitä on tehtävissä. Se edellyttää kuitenkin perusteellista paneutumista asiaan. Se tekee kipeää, todennäköisesti siinäkin tapauksessa, että kokemukset ovat jo menneisyydessä ja uhri on jo päässyt tästä pahasta. Se kipu kuitenkin tervehdyttää. Asioiden tukahduttaminen on epätoivottavaa, jopa vaarallista, sillä tukahdutetut asiat nousevat ennemmin tai myöhemmin esiin sellaisinaan tai naamioituneina, jolloin niiden tunnistaminen on vielä vaikeampaa ja niiden vaikutus vielä vaarallisempaa.

Asiasta lukemisen ja sen miettimisen lisäksi on tärkeää, että pystyy muotoilemaan sanoiksi ja kirjoitukseksi vaikeita henkilökohtaisia asioita. Sillä tavoin ne menettävät jotakin otteestaan ja voimastaan jo siinä. Ne tulevat ikään kuin kertojasta ja kirjoittajasta ulos, ja hän saa niihin etäisyyttä. Ne eivät enää hallitse häntä ainakaan yhtä voimakkaasti. Siksi rohkenen suositella tämän ajattelu-, tunne- ja kirjoitustyön tekemistä, myös siinä tapauksessa, että alistaminen olisi jo menneisyydessä ja tavallaan voitettua. Ajan varrellahan saamme menneisyyteen uusia näkökulmia, joista yleensä on hyötyä. Siksi vanhoihinkin asioihin saattaa kannattaa palata. Joka tapauksessa itsetuntemuksen syveneminen on aina hyödyllistä.

Yksi lähestymistapa, jota ainakin joissakin tapauksissa voi käyttää, on kirjeen kirjoittaminen omalle itselle ja ehkä vielä eri vaiheissa eläneelle itselle. Siinä ikään kuin puhuttelee itseään ulkopuolisena

henkilönä, joka kuitenkin syvästi ymmärtää, koska on kokenut saman kuin se, jolle kirjoittaa, eli oma itse.

Monia miehiä sitoo narsistinaiseen tietty sääli, jota he ovat voineet tuntea tietoisesti tai tiedostamatta jo suhteen syntyvaiheessa ja kokevat sitten myöhemminkin, vaikka kärsivät naisen kynsissä pahastikin. Yleensä uhriksi joutuvat miehet ovat herkkiä ja empaattisia toisin kuin heidät alistanut nainen. Avioliitossa ja muusa parisuhteessa puoliso ei kuitenkaan voi toimia narsistisen puolisonsa terapeutina. Hyvässä avioliitossa kumppanukset vaikuttavat toisiinsa koko ajan terapoivasti eli tervehdyttävästi, mutta se on oikeastaan itsestään selvä sivutuote, ei tavoiteltua toimintaa. Jos toinen aviopuoliso on narsistisesti häiriintynyt, näin ei tapahdu. Siksi niin ei pidä kuvitella eikä yrittää toimia. Jos narsisti suostuu terapiaan, sen on tultava ulkopuolelta.

Avioliitupauksen mukaan miehen tulee rakastaa vaimoaan, myös hänelle tuskaa tuottavaa narsistia. Mihinkään, mikä ei vastaa todellisuutta, ei saa mennä mukaan eikä sitä saa hyväksyä. Harhaa, valhetta ja puoliotuoksia vastaan on aina yritettävä jaksaa taistella. Joskus voi pitää hengähdystaukoa, ellei jaksa, mutta yleisesti ottaen on aina oltava tässä suhteessa puolustuskannalla.

Narsistinen ihminen on aina väkivaltainen ainakin henkisesti ja usein myös fyysisesti. Väkivaltaan ei saa vastata väkivallalla, vaikka narsisti usein pyrkii herättämään sitä vastapuoleltaan. Kilttikään ihminen ei aina jaksa olla provosoitumatta, vaikka se on ihanne. Silti väkivallasta ja kostosta pidättäytyminen on narsistin kohtaamisen kielteinen perusedellytys. Näin on myös avioliitossa. Väkivalta ei ratkaise mitään, ja se on aina heikkouden osoitus ja itse asiassa tappio. Terve vihostuminen, joka ei johda vihaan eikä minkäänlaiseen väkivaltaan, on sen sijaan hyödyllistä ja jopa välttämätöntä.

Vain vihostuminen silloin, kun toinen tekee väärin, estää sen kohdetta masentumasta. Masennus on omaan itseen kohdistettua vihostumista, joka oli tarkoitettu johonkuhun toiseen, mutta jota ei uskallettu suunnata häneen. Masennus on siis naamio ja sellaisena vaarallinen. Ellei ihminen vihasi, hän alkaa vihata. Se on sekä väärin että vaarallista.

Narsistin uhriksi joutuneen on ennen kaikkea huolehdittava siitä, ettei hän suostu ihmisarvonsa polkemiseen. Hänen on nähtävä ja hän saa nähdä itsensä arvokkaaksi kaikista hänen vastapuolensa toisenlaisista väitteistä ja toimenpiteistä huolimatta.

Ei myöskään saa jäädä liiaksi syyttämään itseään siitä, että alun perin ryhtyi tällaiseen suhteeseen. Tietoisella tasolla ei useinkaan ollut ainakaan alussa havaittavissa, millaisesta ihmisestä oli kysymys. Hänen naamiointinsa oli todella tehokas.

Hyödyttömiä ja vääriä lohdutuksen lähteitä ovat syöminen, humala, nopeasti hankittu uusi ihmissuhde, uppoutuminen työhön kokonaan. Ruumiillisesta ponnistuksesta on apua ja ennen kaikkea sellaisista toisista ihmisistä, jotka ymmärtävät asiaa, ystävistä ja muista samaa kokeneista. Vertaisryhmä auttaa usein tavattomasti. Myös ammattiauttajilta on hyvä etsiä apua.

Lue lisää

Raimo Mäkelä: *Sydämen haava: naisnarsistin miesuhri.* Perussanoma 1. ja 2. p. 2010.

Alistaminen Jumalan nimessä

Islam on alistumista

Ollessani oppikoulun kolmannella luokalla 1952 luokkatoverinani oli kaupunkimme tataareista koostuneen pienen muslimiyhteisön imaamin poika, joka ei ollut suomalaissyntyinen. Hän oli 14-vuotias, minä olin 12-vuotias. Hän oli rauhallinen, hyväluontoinen ja miellyttävä kaveri. Olimme aika paljon yhdessä koulun ulkopuolellakin. Kerran ankara miespuolinen historianopettajamme määräsi pojan nurkkaan. Hän ei ollut pahatapainen vaan kiltti ja säyseä, mutta ehkä häneltä oli jäänyt muistiinpanovihko kotiin. Näen vieläkin silmissäni pojan luokan etuosassa seisomassa. Samana talvena sama opettaja oli selostanut meille, että *islam* merkitsee 'alistumista' ja *muslimi* 'alistunutta', Allahin alaiseksi taipunutta. Nuoressa mielessäni toverini koko olemus siinä nurkassa heijasti alistumista, ei vihaa, ei kapinaa, ei edes ensisijaisesti häpeää, joilla useimmat suomalaiset ehkä olisivat perinteiseen tapaan reagoineet. Myöhemmin on vahvistunut, että olettamukseni oli osunut ilmeisen oikeaan.

Islamin ydinasia uskontona on alistuminen kohtaloon, fatalismi. Alistamista ja alistumista esiintyy yleisesti monissa ihmisten välisissä suhteissa ja myös kristillisissä yhteisöissä, joihin sellainen ei niiden perusteista käsin lainkaan kuulu. Muodot voivat olla hyvin ovelia tai myös hyvin karkeita.

Alistamista kristillisessä yhteisössä

Pidin kansalaisopistossa kurssia alistajista ja alistujista. Keski-ikäinen naispuolinen osanottaja kertoi kaikille lapsuudestaan ja nuoruudestaan. Hän on lähtöisin syrjäkylästä, jossa asui myös maallikkosaarnaaja perheineen saaden elantonsa maa- ja metsätaloudesta rankoissa olosuhteissa.

Saarnaaja oli komea mies: mustat hiukset, vahvat kulmakarvat, valkoinen paita, solmio, tumma puku. Hänen kodissaan pidettiin seuroja, joihin ihmisiä tuli jopa linja-autokuljetuksella, naiset tummassa puvussa päässä huivi tiukasti leuan alle sidottuna tai hiukset nutturalla.

Kesken saarnan joku nainen saattoi nousta kädet kohotettuina huutamaan: ”Saanko minä syntini anteeksi?” Saarnaaja vastasi rauhoitellen: ”Jeesuksen Kristuksen nimessä ja veressä syntisi ovat anteeksiannetut.”

Tunnelma oli ahdistava. Tilaisuuden jälkeen halukkaat saivat keskustella saarnaajan kanssa kahden kesken ”kammarissa”.

Saarnaaja uhkaili piruilla ja helvetillä perheitä, jotka eivät kuuluneet tähän hengelliseen yhteisöön. Hän saattoi pihaltaan huutaa nyrkkiä puiden, jos näki jonkun esimerkiksi postilaatikolla. Hän sylki ihmisten – myös lasten – päälle, jos kohdattiin sattumalta. Kotona hän saattoi hymyillä radiosta jumalanpalvelusta kuunnellessaan.

Kertojan isän aikuistuvat siskot saivat useaan otteeseen kuulla saarnaajalta olevansa huoria. Kaikki kylän asukkaat pelkäsivät häntä.

Kertojan perhe ei kuulunut tähän yhteisöön. Hänen äitinsä sanoi lapsille, ettei näiden pitänyt mennä tuohon naapuriin kylään eikä puhua saarnaajan kanssa mitään.

Saarnaajan perheessä oli 14 lasta. Lisäksi kaksi oli kuollut heti synnytyksen jälkeen. Lapsista kolme teki itsemurhan. Neljällä on ollut mielenterveysongelmia ja yhdellä alkoholiongelma.

Raamattuakin voidaan käyttää alistamisen perustelemiseen - väärin

Kristillinen usko ja seurakunta perustuvat Raamattuun ja sen välittämään kolmiyhteiseen Jumalaan, jota ne heijastavat. Jumalan olemusta voidaan Raamatun perusteella ja ihmisen ja koko olevaisuuden kannalta luonnehtia erityisesti neljällä asialla. Hän on rakkaus ja oikeus, vapaus ja totuus. Nämä neljä asiaa edellyttävät kukin toisiaan ja seuraavat toisistaan, läpäisevät toisensa eivätkä voi olla ristiriidassa keskenään.

Rakkaudella ei voi olla ulkonaista, ulkoa tulevaa pakkoa. Itsensä se sen sijaan voi ”pakottaa” ja pakottaakin – vapaaehtoisesti, vapaan valintansa perusteella rakastamaan. Näin rakkaus myös luo vapautta ympärilleen. Rakkaus ei pakota ketään ulkopuolelleen rakastamaan, mutta se vaikuttaa sillä tavoin vapaasti, että se luo vastarakkautta. Rakkaus ei voi olla oikeuden kanssa ristiriidassa, vaan kaikki oikeus perustuu rakkauteen. Oikeus toteuttaa rakkautta.

Jumala on kyllä luonut sellaistaikin, mihin sisältyy ”pakko”. Luomakuntaa ylläpitävät hänen asettamansa lainalaisuudet, ”luonnonlait”. Niitä ei voi muuttaa, vaan niitä on noudatettava. Ne ovat hyväksi kaikille. Niitä voi rikkoa vain ihminen, mutta niin tehdessään hän aina järkyttää itse todellisuutta ja vahingoittaa varsinaisesti ja perimmältään pahiten itseään.

Ihmisen Jumala loi kuvakseen ja kaltaisekseen rakkauteen ja oikeuteen, totuuteen ja vapauteen. Luotuna luonnon olentona ihmisessäkin on tietenkin pakkonsa. Hänen anatomiansa ja fysiologiansa, psykologiansa ja sosiologiansa ja historiansa ovat tarkoitetut noudattamaan tiettyjä lainalaisuuksia. Niiden noudattaminen tuo mukanaan siunauksen, niiden rikkominen väistämättä kirouksen. Tämä lainalaisuuksien noudattamisen pakko on perimmältään vapauttavaa.

Tiettyssä mielessä Jumalaan sisältyy kyllä ihmisen kannalta myös musertava pakko: ihminen ei perimmältään pääse häntä pakoon. Jumala saartaa hänet joka puolelta. Jumalan todellisuus lopulta murskaa sen, joka ei tahdo elää Jumalan rakkaudesta ja totuudesta eikä rakastaa niin kuin Jumala oikeutta toteuttaen ja totuutta noudattaen. Sen sijaan sille, joka elää Jumalan sydämellisen rakkauden kohteena ja itsekkin rakastaa Jumalaa yli kaiken, Jumalan läsnäolo aina ja kaikkialla on turvallista, vapauttavaa, riemastuttavaa. Haluavathan toisiaan rakastavat ihmisetkin olla toistensa lähellä ja kaikin tavoin auttaa ja ilahduttaa toisiaan eivätkä tee toisilleen mitään väärää.

Tätä taustaa vasten ihmisten alistaminen on jyrkässä ristiriidassa itse Jumalan olemuksen kanssa ja tietysti kristillisen uskon ja sen lähteen ja normin, Raamatun, kanssa. Kuitenkin sitäkin pahaa ja väärää esiintyy ja paljon. Raamattua voi käyttää perusteluna sellaiseen, minkä Raamattu torjuu, ja sitä käytetäänkin.

1. Lasten kasvattamisessa

Jumalan neljäs käsky kuuluu: ”Kunnioita isääsi ja äitiäsi, että saisit elää kauan siinä maassa, jonka Herra, sinun Jumalasi, sinulle antaa” (2 Moos 20:12). Käskyn noudattaminen on välttämätöntä, jotta lapsi voisi kasvaa turvallisissa oloissa kypsäksi, vastuunsa kantavaksi ja tasapainoiseksi aikuiseksi. Vanhempien auktoriteetti heijastaa Jumalan auktoriteettia, ja he ovatkin saaneet sen Jumalalta lainaksi käyttöönsä lapsen parhaaksi. Koska meissä ihmisissä kuitenkin asuu kapinallinen mieli, Jumala asettaa sille rajan tällä käskyllään. Sen noudattaminen on siis lapselle itselleen hyödyllistä.

Niin kuin on välttämätöntä opettaa lapselle kaikki asiat ja myös kaikki Jumalan käskyt, niin tämäkin käsky tulee vanhempien ja muiden auktoriteettiasemassa olevien opettaa lapsille ja nuorille.

Varsinaisesti lapsen tulee kuitenkin kypsyessään sisäistää tämä käsky niin, etteivät sen antajia olekaan vanhemmat vaan Jumala itse suoraan hänelle.

Neljättä käskyä on kuitenkin voitu käyttää ja käytettykin perusteluksi lasten alistamiselle isän tai äidin tai molempien ehdottomaan määräysvaltaan ja jopa mielivaltaan ja väkivaltaan. Käskyn vahvisti Jeesus, mistä evankeliumeissa kerrotaan kahdessakin kohdassa. Apostoli Paavali selitti sitä: ”Lapset, olkaa vanhemmillenne kuuliaisia Herrassa, sillä se on oikein. ‘Kunnioita isääsi ja äitiäsi’ on ensimmäinen käsky, johon liittyy lupaus: ‘jotta menestyisit ja eläisit kauan maan päällä’.” (Ef 6:1-3.) Paavali kuitenkin jatkoi vanhemmille: ”Ja te isät, älkää herättäkö lapsissanne vihaa, vaan kasvattakaa ja ojentakaa heitä Herran kurissa ja nuhteessa” (j. 4). Samoin hän kirjoitti samoihin aikoihin toisessa kirjeessään (Kol 3:21): ”Isät, älkää aina moittiko lapsianne, etteivät he masentuisi (kirjaimellisesti: menettäisi elinvoimaansa)”.

Lapsille osoitettuun käskyyn kuuluu siis vanhempiin kohdistuva kääntöpuoli. Kummankin käskyn antajana on Jumala, ei ihminen. Jumala itse siis sanoo omalla auktoriteetillaan jokaiselle lapselle suoraan: ”Kunnioita isääsi ja äitiäsi.”

Vanhempiakin Jumala puhuttelee suoraan. Jumalan heille antama vanhemman auktoriteetti, jota lasten tulee kunnioittaa, ei oikeuta heitä vaatimaan lapsiltaan suostumista mihin tahansa heidän käskemäänsä. Vanhemmilla on siis myös omat Jumalan antamat velvollisuutensa lapsia kohtaan. Jumala edellyttää, että he ovat hänen antamansa auktoriteettiaseman mittaisia. Vaikkeivät he kuitenkaan ehkä olisikaan eikä lapsilla ole velvollisuutta tehdä kaikkea heidän käskemäänsä, lapset eivät silti saa nousta heidän asemaansa vastaan. Kuitenkin ”ennemmin tulee totella Jumalaa kuin ihmisiä” (Apt 5:29).

Lapsen on helppo kunnioittaa vanhempiaan, kun he täyttävät Jumalan heille antaman käskyn lapsen rakastamiseen. Elleivät vanhemmat tee niin, lapsessa syntyy todellisesti vihaa vanhempia kohtaan, ensin tiedostamattomasti ja häiriökäyttäytymisenä ilmeten, sitten selkeämmin tietoisesti.

Vanhemmat voivat kuitenkin tukahduttaa lapsen alun perin oikeutetun vihan pakkotoimin ja alistamalla lapsen niin, että tämä menettää oikeutensa ja terveen taistelunhalunsa. Vanhempansa alistama lapsi alistuu helposti myös muiden luonnehäiriöisten valtapyyteisiin jo lapsena ja myöhemmin aikuisena - tai sitten nousee niitä vastustamaan psykopaattisen väkivaltaisesti tai toimii itse saman alistamisen mallin mukaan. Alistetusta lapsesta tulee aikuisena useimmiten joko tahdoton alistuja tai häikäilemätön alistaja.

2. Aviomiehen suhteessa vaimoon

Myös avioliittoon Jumala on asettanut tietyn järjestyksen. Hän on kyllä tarkoittanut aviopuolisot tasavertaisiksi ja antanut kummallekin oikeudet, joita toisen tulee kunnioittaa. Samalla kummankin puolison tulee ymmärtää omat oikeutensa ja tunnustaa ne. Oikeuden kääntöpuolena on kuitenkin velvollisuus. Itse asiassa velvollisuus on ennen oikeutta. Toisen oikeus on toisen velvollisuus. Toisen velvollisuus on toisen oikeus. Itsekkyiden vastakohta ei ole itseydettömyys vaan epäitsekkyyys.

Konkreettisesti, ytimekkäästi ja radikaalisesti aviopuolisoiden yhdenvertaisuuden on lausunut Paavali: ”Haureuden välttämiseksi tulee kunkin miehen elää oman vaimonsa ja kunkin naisen oman miehensä kanssa. Mies täyttäköön aviovelvollisuutensa vaimoaan kohtaan, samoin vaimo miestään kohtaan. Vaimon ruumis ei ole hänen omassa vallassaan vaan miehen, samoin ei miehen ruumis ole hänen omassa vallassaan vaan vaimon.” (1 Kor 7:2-4.)

Kumpikaan puoliso ei siis omista itseään vaan on antanut puolisolleen itsensä ja kaiken vallan itseensä. Se ei kuitenkaan tarkoita, että puoliso saisi hyväksyä toisen mielivallan ja väkivallan ja yleensäkin sitä, että toinen rikkoo jotakin Jumalan käskyä häntä vastaan. Käskyn rikkomisen on toisen tuhoamista. Pahimmin se ilmenee väkivallassa. Sillä rikotaan Jumalan viidettä käskyä, joka sanoo: ”Älä tapa.”

Toisen väkivaltaan ei saa suostua. Väkivalta ei ole kummankaan puolison oikeus, niin kuin ei ole aviorikoskaan. Nimensä mukaisesti aviorikos särkee aina avioliiton. Eri asia on, että haureudella rikottu avioliitto voi anteeksipyyttämisen ja anteeksiantamisen jälkeen jatkua. Avioliittoa ei pidä koossa, että kumpikin puoliso elää aviorikoksessa ehkä jopa toisen suostumuksella.

Kuitenkin myös kahden henkilön liitossa täytyy olla johtaja. Kolme henkilöä voi johtaa yhdessä, kaksi ei. Johtaminen ei saa olla yksinvaltaista, ei mielivaltaista eikä väkivaltaista, vaan sen tulee olla ”tasavaltaista”.

Jonkun eli avioliitossa jommankumman on kuitenkin otettava perimmäinen vastuu. Jumalan luomisjärjestyksen mukaan avioliiton vastuullinen johtaja on mies. Jumala loi hänet ensiksi ja asetti hänet siten ”pääksi” eli aluksi. Tämä on Raamatussa selvästi lausuttu perustelu (1 Kor 11:8; 1 Tim 2:13). Jo kielellisesti se ilmenee siten, että hepreassa ’alkua’ tarkoittava sana (*reshit*) tulee ’päästä’ tarkoittavasta sanasta (*rosh*) ja ’miestä’ tarkoittavasta sanasta (*ish*) tulee ’naista’ tarkoittava sana (*isha*), kun siihen lisätään feminiinin pääte *-a*. Aikaisemmin raamatunsuomennoksessakin asia ilmaistiin käyttämällä nyt kovin outoa sanaa *miehetär*. Samaan tapaan englannissa sana *woman* ’nainen’ pohjautuu sanaan *man* ’mies’.

Avioliittoon kuuluvan miehen johtamisen ja vastuun yhtenä edellytyksenä on, että vaimo kunnioittaa häntä. Toisena edellytyksenä on, että hän rakastaa vaimoaan täydelliseen uhrautumiseen saakka. Sen paremmin kunnioittamiseen kuin rakastamiseen ei mitenkään voi sisältyä mielivaltaa, alistamista eikä väkivaltaa – eikä myöskään toisen mielivallan ja väkivallan hyväksymistä eikä siihen alistumista.

Paavali sanoo Vanhan testamentin luomiskertomukseen liittyen kahdessa yhteydessä, että aviomies on vaimonsa pää (1 Kor 11:3; Ef 5:23). Se ei tarkoita, että mies olisi älykkäämpi tai muuten kyvykkäämpi tai yleensä parempi kuin vaimo, vaan että mies ottaa hänestä vastuun, elää häntä varten niin kuin pää ruumista varten ja toimii hänelle hyvänä ”kasvualustana” niin kuin pää ruumiille.

Paavali puhuu aviopuolisoiden suhteesta perusteellisimmin Efesolaiskirjeensä 5. luvun loppujaksossa. Hän sanoo ensinnäkin: ”Vaimot, suostukaa miehenne tahtoon / olkaa alamaiset miehille, sillä mies on vaimon pää, niin kuin Kristus on seurakunnan pää” (j. 22-23). Oikea käänös olisi kuitenkin jo edellisen lauseen huomioon ottava: ”Asetatte (te kaikki) toisenne edellenne (j. 21), (erityisesti te) vaimot, miehenne edellenne Kristuksen pelossa.”

Vaimoille annettua kehotusta seuraa miehille annettu vielä paljon radikaalisempi kehotus: ”Miehet, rakastakaa vaimoanne, niin kuin Kristuskin rakasti seurakuntaa ja antoi itsensä alttiiksi sen edestä” (j. 25).

‘Alamaisena olemiseksi’ tai ‘tahtoon suostumiseksi’ käännetty kreikan verbi tarkoittaa vapaaehtoista, oma-aloitteista asettumista tiettyyn järjestykseen, jossa toinen on toisen ylä-, toinen alapuolella. Toisen alapuolelle asettuva eli hänet edelleen asettava tekee kuitenkin niin nimenomaan

oman vapaan valintansa perusteella, ei yläpuolella olevan vaatimuksesta eikä pakotuksesta. Mies vaimon päänä avioliitossa ei tarkoita miehen ylivaltaista eikä mielivaltaista johtoasemaa vaan tasavertaisessa suhteessa (1 Kor 7:3-4) kasvuedellytysten antamista vaimolle: ruumis kasvaa päästä (Ef 4:15-16).

Miehille ei siis sanota: ”Alistakaa vaimonne!” Miestä ei oikeuteta sanomaan vaimolle: ”Tottele minua!” eikä: ”Kunnioita minua!” eikä myöskään vaimoa sanomaan miehelle: ”Rakasta minua!” Jos kumpikin puoliso asennoituu oikein sekä itseensä että toiseensa, he löytävät sopusoinnun suhteeseensa. Siinä toteutuvat silloin rakkaus, oikeus ja vapaus, ja kummankin on hyvä olla.

3. Seurakuntakurissa

Myös hengellinen yhteisö houkuttelee jäseniään, niin johtamisvastuussa olevia kuin ”rivijäseniä”, alistamaan toisiaan. Ensinnäkin sille näyttää antavan perusteita niin Jeesuksen kuin apostolien edellyttämä seurakuntakuri. Hengellisessä yhteisössä ei saa elää millä tavoin tahansa, vaan sen jäsenten on käyttäytymisessään noudatettava Jumalan käskyjä ja eletävä totuuden ja rakkauden evankeliumin arvon mukaisesti.

Toiseksi seurakunnassa juuri kaikilta edellytetty hyvyys ja oikeudenmukaisuus saavat uskomaan, että ihmiset siinä yhteisössä todella myös ovat sellaisia kuin heidän tulee.

Kolmanneksi hengellinen yhteisö vetää erityisesti puoleensa persoonallisuudeltaan epävarmoja ja heikkoja, jotka kaipaavat tuekseen vahvoja auktoriteetteja ja oikeastaan tahtovatkin, että heitä alistetaan. Alistajia sitten yleensä myös ilmaantuu.

Nämä laajat ja monimuotoiset ongelmat ovat selvästi näkyvissä jo Uuden testamentin kuvaamissa varhaisimmissa seurakunnissa. Jeesuksen seuraajiksi tulleet juutalaiset, joiden uskossa miesten ympärileikkaus oli ollut olennainen hengellinen ja yhteisöllinen asia, vaativat samaa kristityiksi tulleilta pakanoilta, vaikkei sillä ollut mitään tekemistä Jeesuksen seuraamisen kanssa.

Pakanallisessa kulttuurissa oli tavallista, että eläimiä ravinnoksi teurastettaessa liha samalla uhrattiin jollekin epäjumalalle. Sille suoritettiin siis uskonnollinen, henkinen toimenpide. Jotkut kristityksi tulleet entiset pakanat pelkäsivät, että sellaisen lihan syöminen saattoi heidät uudelleen yhteyteen epäjumalien kanssa, vaikka liha on vain lihaa ja sellaisena Jumalan luomaa eikä epäjumalolentoja todellisesti ole olemassa. Jotkut kuitenkin vaativat kaikkia kristittyjä pidättymään sellaisen lihan syömisestä.

Myöhempinä aikoina ja meillä nykyään eivät alistamisen välineet ole tällaisia. Sen sijaan pukeutuminen on yksi alistamisen keino. Jossakin hengellisessä yhteisössä mies ei saa käyttää solmiota, eikä naisella saa olla koruja, hattua, pitkiä housuja, kampausta eikä meikkausta. Joissakin yhteisöissä on normit kodin sisustukseen: ei verhoja, ei huonekasveja, ei taideteoksia. Eräissä yhteisöissä on julistettu yksioikoisesti ja erittelemättä pannaan teatteri, elokuva, radio, televisio. Joskus kuritoimenpiteet ovat olleet suorastaan väkivaltaisia.

Eräissä yhteisöissä puututaan jäsenten aviopuolison valintaan ja halutaan estää eksogamia eli avioituminen omaan yhteisöön kuulumattoman kanssa. Jos yhteisön jäsen eroaa puolisostaan, hänet saatetaan hylätä kokonaan. Kuitenkin eron syynä voi olla puolison henkinen tai jopa fyysinen väkivalta, josta kukaan ulkopuolinen ei tiedä. Monissa tapauksissa sellainen kauhea tilanne jatkuu hyvin kauan, koska alistettu puoliso pelkää yhteisön hylkäämäksi joutumista eikä siitä syystä uskalla erota.

Paavalin asenne oli aivan toinen. Ensinnäkin hän lausui yleisperiaatteen: ”Vapauteen Kristus meidät vapautti. Pysykää siis lujina älkääkä alistuko uudelleen orjuuden ikeeseen. -- Jos annatte ympärileikata itsenne, teille ei ole Kristuksesta mitään hyötyä.” (Gal 5:1-2.) ”Jos kerran olette yhdessä Kristuksen kanssa kuolleet pois maailman alkuvoimien ulottuvilta, miksi yhä käyttäydytte tämän maailman mukaisesti ja alistutte sellaisiin sääntöihin kuin ’älä tartu’, ’älä maista’, ’älä kosketa’? Tämä kaikkihan koskee sellaista, mikä käytön jälkeen häviää. Kysymys on vain ihmisten käskyistä ja opeista.” (Kol 2:20-22.) Sitä, joka on Jeesuksessa Kristuksessa, sitoo ja määrää vain hän – ja hän on vapaus, ei tietenkään Jumalan käskyjen rikkomiseen vaan niiden mukaan elämiseen ilman syyllisyyttä omasta pahuudesta ja omista menneisyyden pahoista teoista.

Toiseksi Paavali puhuu siitä, miten hän suhtautuu toisten kristittyjen uskoon: ”-- ei niin, että tahdomme vallita teidän uskoanne, vaan me yhdessä autamme teitä teidän iloonne” (2 Kor 1:24 KR 1938). Hän ei asetu edes perustamansa Korintin seurakunnan häntä vastaan kapinoivien kristittyjen yläpuolelle vaan heidän alapuolelleen juuri niin kuin Jeesuskin teki (Ef 4:8-10). Toista voi auttaa vain alapuolelta, ei yläpuolelta käsin. Herra on vain Jeesus, ei edes hänen apostolinsa.

Todellinen seurakuntakuri on kyllä Jeesuksen asettama ja apostolien vahvistama ja käytännössä toteuttama. Se koskee kuitenkin toisaalta seurakunnan sanomaa ja oppia, opetusta ja julistusta, toisaalta selkeitä syntejä eli Jumalan käskyjen rikkomista, ei muita asioita. Se ei saa tulla alistamisen välineeksi.

Lue lisää

Marianne Jansson & Riitta Lemmetyinen: *Uskolla alistetut: matkalla eheyteen*. Kirjapaja 2006.